

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

PASSEPORT

FRANCK

Vorwärts
Berliner Volksblatt.
15. Mai 1925.
S. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Ki volt B. Traven, az arctalan író?

Egy világhírű szerző százéves rejtélye

Az író nem az,
aki ír,
hanem aki eltűnik.

Ich kam aus dem Nichts
und ging ins Nichts,
ohne Spuren zu hinterlassen.
So wollte ich es.
So war es recht.

B. Traven

Háttérgyár

Ki volt B. Traven, az arctalan író?

Egy világhírű szerző százéves rejtélye

© Háttérgyár, 2026

Minden jog fenntartva.

Kiadó: Háttérgyár

Kiadás éve: 2026

hattergyar.hu

Ez a mű szerzői jogi védelem alatt áll. Részleteinek bármilyen formában való sokszorosítása, terjesztése vagy nyilvánosan elérhetővé tétele a kiadó előzetes írásbeli engedélye nélkül tilos.

HÁTTÉRGYÁR

Tartalom

Prológus	5
I. rész	10
1. Az író, akit Magyarország ismert, majd elfelejtett	11
2. 1926 – Megszületik B. Traven	17
3. Az ember, aki nem akart életrajzot	24
4. A papírok nélküli ember – A halálhajó	28
5. Gyapotszedő, pék, pincér – Egy kitalált önéletrajz?	33
7. A Sierra Madre kincse és a kapzsiság anatómiája	40
8. Az író képviselője, aki túlságosan hasonlított az íróra	44
9. Traven Torsvan	47
10. Beszélgetések az emberrel, aki tagadta önmagát	49
III. rész	51
11. Ret Marut megjelenik	52
12. Der Ziegelbrenner – A férfi, aki nemet mondott minden tekintélyre	55
13. München, 1919 – A halálra ítélt ember eltűnik	58
14. Európán át papírok nélkül	61
15. London – Egy kihallgatás, amely évtizedekkel később döntő bizonyítékká válik	65
16. Schwiebus – A fiú, akit eltöröltek az életrajzból	69
17. Feige → Marut → Torsvan → Croves → Traven	72
18. Évtizedek B. Traven nyomában	77
IV. rész	81
19. A rejtőzködő író paradoxona	82

20. Mitől nagy író B. Traven?	85
21. B. Traven Magyarországon – Egy ismert ismeretlen	88
V. rész	91
22. A szerző, akit a saját mítosza tartott életben	92
23. Az utolsó évek – A férfi, aki végig rejtve maradt	95
24. Mit tudunk biztosan B. Travenről?	98
VI. rész	101
25. B. Traven öröksége	102
26. Miért emlékszünk még mindig B. Travenre?	105
27. B. Traven Magyarországon – újrafelfedezés előtt?	108
Epilógus	111
Kronológia	116
Fontos szereplők rövid portréi	122
Felhasznált irodalom és források	125
Záró megjegyzés	127

Prológus

Ismerjük Travent, csak talán nem tudjuk

Egy kopár mexikói táj, néhány kétségbeesett aranyásó, egy pisztoly, amely már nemcsak a vadontól, hanem az emberi természettől is próbálja megvédeni gazdáját. A Sierra Madre hegyei között játszódó történet több mint hetven év alatt a filmtörténet egyik legismertebb alkotásává vált. John Huston 1948-ban készült filmje Humphrey Bogart főszereplésével nemzedékek számára jelentette az amerikai film egyik klasszikus élményét. A legtöbben azonban, akik ismerik a történetet, talán nem tudják, hogy a film mögött egy olyan író állt, akinek saját élete legalább annyi rejtélyt tartogatott, mint bármelyik regénye.

A szerző neve: B. Traven.

Vagy talán pontosabb úgy fogalmazni: az a név, amely mögött egy ember rejtőzött.

A magyar olvasó különös helyzetben van vele kapcsolatban. Lehet, hogy soha nem vett kézbe B. Traven-könyvet, mégis találkozhatott a történeteivel. A Sierra Madre kincse című film hosszú ideig jelen volt a magyar televíziók műsorán, a Humphrey Bogart-filmek kedvelői számára ismert alkotás volt. Azt azonban már

kevesebben tudják, hogy a regény Magyarországon évtizedekkel korábban megjelent, mégpedig Aranyásók címen. Traven nem egy távoli, ismeretlen külföldi szerzőként bukkant fel a magyar kultúrában: a harmincas években könyvei megjelentek, kritikák születtek róluk, irodalmi folyóiratok foglalkoztak vele.

És mégis: ma alig tudunk róla.

Ez önmagában is különös. Kevés olyan huszadik századi író akad, akinek műveit milliók olvasták, film készült belőlük, nevét világszerte ismerték, miközben a személyazonossága évtizedeken át egyike maradt az irodalomtörténet legnagyobb kérdéseinek.

Ki volt B. Traven?

A kérdés egyszerűnek tűnik, a válasz azonban hosszú évtizedeken át megoldhatatlannak bizonyult.

Már kortársai is úgy beszéltek róla, mint egy láthatatlan emberről. A harmincas évek elején a magyar olvasók olyan szerzővel találkoztak, akiről szinte semmilyen biztos adat nem állt rendelkezésre. Szacsvey Gusztáv 1930-ban arról írt róla, hogy hét kötete jelent meg, de „alig van hét szó, amit tudunk róla”. A szerző származása, életkora, születési helye ismeretlen volt, még berlini kiadója sem tudta pontosan, kivel áll kapcsolatban. Amikor fényképet kértek tőle, Traven állítólag egy csoportképet küldött, amelyhez

azt az üzenetet mellékelte: valamelyik képen ő is szerepel.

Ez a történet szinte hihetetlenül hangzik, de tökéletesen illik ahhoz a képhez, amelyet B. Traven tudatosan alakított ki magáról.

Nem akart híres ember lenni. Nem akart irodalmi társaságokban szerepelni. Nem akart interjúkat adni, fényképeken megjelenni, fogadásokon részt venni. Úgy vélte, hogy az írónak a művei alapján kell megítéltetnie, nem pedig a személye köré épített mítosz alapján.

Csak hogy miközben menekült a hírnév elől, éppen ezzel teremtette meg saját legendáját.

A láthatatlanság felkeltette a kíváncsiságot. A hallgatás kérdéseket szült. Minél kevesebbet lehetett tudni róla, annál több történet született.

Volt, aki szerint amerikai volt. Mások német emigránsnak tartották. Egyesek azt állították, hogy kalandos életet élt, mielőtt író lett. Hajókon dolgozott, aranyásók között járt, gyapotsztyeblőken keresett munkát, bejárta Mexikó eldugott vidékeit. Ezek az életrajzi elemek nem véletlenül kerültek elő: részben maga Traven táplálta őket, részben pedig regényei alapján következtettek rájuk.

Mert könyvei valóban olyan világot ábrázoltak, amelyet nehéz lett volna pusztán képzeletből megalkotni.

A halálhajó egy papírok nélküli ember története, aki Európában és Amerikában sodródik, mert elvesztette azokat az igazolásokat, amelyek alapján a társadalom hajlandó lenne elismerni a létezését.

A gyapotszedők a mexikói munkások, napszámosok, kiszolgáltatott emberek világát mutatja be.

A Sierra Madre kincse pedig nem egyszerű kalandregény az arany után kutató emberekről. A történet mélyén az emberi kapzsiság, a bizalom elvesztése és a pénz romboló ereje áll.

Nem csoda, hogy sok olvasó úgy gondolta: ilyen könyveket csak olyan ember írhat, aki maga is átélte mindazt, amiről beszél.

De valóban így volt?

Ez a könyv nemcsak egy író életének rekonstrukciója. Egy kérdés köré épül:

Mennyi igaz abból az életből, amelyet B. Travenről ismerni vélünk?

A válaszhoz vissza kell mennünk több mint száz évvel korábbra. Egy olyan Európába, amelyet az első világháború pusztítása, a forradalmak és az összeomló régi rend határozott meg. Egy olyan Németországba, ahol egy fiatal férfi előbb színészként és újságíróként próbált

érvényesülni, majd egy radikális politikai mozgalomban találta magát.

Egy férfihoz, akit akkor még nem B. Travennak hívtak.

A neve ekkor:

Ret Marut volt.

És később egy másik név mögött is ott állt:

Otto Feige.

A történet tehát nem ott kezdődik, ahol a világ megismerte Travent. Hanem ott, ahol még senki sem tudta, hogy egyszer egy láthatatlan író születik.

I. rész

B. Traven megjelenik

1. Az író, akit Magyarország ismert, majd elfelejtett

Amikor ma B. Traven neve szóba kerül Magyarországon, sokan talán először a filmre gondolnak. A Sierra Madre kincse képei, Humphrey Bogart alakítása és a mexikói táj erős vizuális emléke sokkal tovább élhetett, mint maga az író neve. Ez azonban különös történelmi fordulat, mert a magyar olvasók egykor jóval közelebb álltak Travenhez, mint azt ma gondolnánk.

A harmincas években B. Traven nem számított ismeretlen szerzőnek. Könyvei magyarul is megjelentek, és a korabeli irodalmi élet reagált rájuk. Nem csupán ponyvaszerzőként vagy egzotikus kalandok írójaként kezelték, hanem olyan alkotóként, akinek művei mögött társadalmi mondanivaló, politikai érzékenység és sajátos világkép állt.

Ez azért különösen érdekes, mert a magyar Traven-recepció pontosan ugyanazzal a problémával küzdött, mint a világ többi része: hogyan lehet értelmezni egy olyan író, akinek művei erősen személyes tapasztalatokra épülőnek tűnnek, miközben a szerző személyéről szinte semmit sem lehet tudni.

A korabeli magyar kritikusok ugyanazt a kérdést tették fel, mint későbbi kutatók:

Ki az az ember, aki ezek mögött a könyvek mögött áll?

A válaszok azonban még sokkal inkább a legendára épültek, mint a bizonyítékokra.

Szacsvay Gusztáv 1930-as írása már a későbbi Traven-kép szinte minden fontos elemét tartalmazza. Egy eltűnt európai íróról beszél, aki a háború és a forradalmak után Mexikóban telepedett le. A cikk szerint Traven nem akarta, hogy személye érdekelje az olvasókat, mert szerinte az írónak nem tekintélyt kell teremtenie maga körül, hanem a művekkel kell bizonyítani értékét.

Ez a gondolat valóban fontos része Traven önértelmezésének volt. Nem egyszerű szerénykedésről beszélünk. Egy olyan íróról van szó, aki tudatosan szembefordult az irodalmi hírnév megszokott formáival.

Ugyanakkor már itt megjelenik az a kettősség, amely végigkíséri majd egész történetét.

Traven azt mondta: a személy érdektelen, csak a mű számít.

De közben olyan különleges módon rejtette el a személyét, hogy maga a rejtőzködés vált életének egyik legfontosabb történetévé.

A magyar olvasók tehát már a kezdetektől nemcsak könyveket kaptak tőle, hanem egy rejtélyt is.

És talán éppen ezért érdemes újra feltenni a kérdést:

Nem az a különös, hogy B. Travenről olyan keveset tudunk.

Hanem az, hogy miközben alig tudtunk róla valamit, mégis ennyire sokáig olvastuk.

A magyar olvasó számára B. Traven első találkozása tehát különös ellentmondást hordozott. Egyfelől olyan szerzővel találkozott, akinek könyvei világos állításokat fogalmaztak meg a társadalmi igazságtalanságról, a kiszolgáltatott emberek helyzetéről és a hatalom működéséről. Másfelől egy olyan emberrel, akinek saját életéről szinte semmilyen biztos adat nem állt rendelkezésre. A könyvek valóságossága és az író személyének bizonytalansága egyszerre erősítette egymást. Minél hitelesebbnek tűntek a történetek, annál inkább erősödött az a meggyőződés, hogy csak egy olyan ember írhatta őket, aki maga is átélte mindazt, amiről beszél.

Ez a feltételezés később sok félreértés forrása lett. A B. Traven köré épült legenda egyik legfontosabb eleme éppen az volt, hogy az olvasók a regényekből próbálták visszafejteni a szerző életét. Ha egy szereplő hajón dolgozott, akkor bizonyára Traven is matróz volt. Ha egy másik aranyat keresett Mexikó hegyei között, akkor

bizonyára az író maga is aranyásóként élt. Ha a gyapotszedők nyomorúságos világát ilyen részletességgel ábrázolta, akkor biztosan dolgozott ilyen ültetvényeken.

A következtetés érthető volt, de nem feltétlenül helyes. Egy író hitelessége nem mindig saját közvetlen élményeiből származik. A kutató később éppen azt a nehéz feladatot kapta, hogy különválassza egymástól a bizonyítható életrajzi tényeket, a valószínű tapasztalatokat és a szerző által tudatosan felépített mítoszt.

A korabeli magyar kritika természetesen még nem rendelkezhetett ezekkel az ismeretekkel. A harmincas években Traven története maga is része volt a művek hatásának. Az olvasók nemcsak egy regényt kaptak, hanem egy különleges szerzői alakot is: a társadalmon kívül élő író, aki nem keresi a hírnevet, aki távoli vidékeken jár, és aki a modern világ áldozatainak ad hangot.

Ez a kép részben valóban megfelelt Traven gondolkodásának. Nem véletlen, hogy könyveiben szinte mindig azok kerülnek a középpontba, akik a társadalmi hierarchia legalján állnak: hajósok, napszámosok, indiánok, munkások, kiszolgáltatott emberek. A hősök gyakran nem győztesek, hanem túlélők. Nem azért küzdenek, hogy felemelkedjenek a rendszerben, hanem azért, hogy emberi méltóságukat megőrizzék egy olyan világban, amely folyamatosan megpróbálja megfosztani

őket ettől.

A magyar kritikusok egy része éppen ezt a vonást emelte ki. Nem egyszerű kalandregényeket láttak Traven műveiben, hanem olyan történeteket, amelyek mögött társadalmi tapasztalat és erkölcsi állásfoglalás áll. Mások viszont óvatosabbak voltak, és azt érezték, hogy a szerző néha túlságosan is egyetlen nézőpontból láttatja világát. Ez a vita már a korai magyar recepcióban megjelent, és valójában később sem tűnt el: B. Traven egyik állandó kérdése maradt, hogy vajon elsősorban nagy hatású társadalmi író, vagy mindenekelőtt különleges kalandregények alkotója.

A válasz valószínűleg azért nehéz, mert a kettő nála szorosan összefügg. Traven számára a kaland nem pusztán díszlet volt. A veszélyes utazások, a távoli helyszínek és a rendkívüli helyzetek arra szolgáltak, hogy megmutassa, hogyan működik az ember egy olyan világban, ahol a pénz, a hatalom és a társadalmi helyzet gyakran fontosabbnak bizonyul az emberi életnél.

Éppen ezért B. Traven magyarországi megjelenése nem csupán egy új külföldi szerző bemutatkozása volt. Egy olyan író érkezett a magyar könyvpiacra, akinek személye körül már megszületése pillanatában ott volt a rejtély, miközben művei nagyon is konkrét társadalmi problémákról beszéltek. Az olvasók egy láthatatlan ember

könyveit tartották a kezükben, és talán éppen ez tette különösen emlékezetessé őt.

A következő években azonban a Traven-jelenség még nagyobb lendületet kapott. Mire a magyar kritika már komolyabban foglalkozott vele, Európában egyre többen próbálták megfejteni, ki lehet a név mögött álló ember. A kérdés nemcsak az volt, honnan szerezte tapasztalatait, hanem az is, miért választotta a láthatatlanságot. Egy sikeres író miért mond le mindarról, amire a legtöbb alkotó vágyik: az elismerésről, a nyilvánosságról, a saját nevének ismertségéről?

B. Traven története ettől kezdve már nem csupán irodalmi kérdés volt. Egyre inkább személyazonossági rejtélyé vált.

2. 1926 - Megszületik B. Traven

A B. Traven név története 1926-ban vált igazán ismertté. Ekkor jelentek meg azok a könyvek, amelyekből rövid idő alatt nemzetközi siker lett, és amelyek egy addig ismeretlen szerzőt a világirodalom különleges alakjai közé emeltek. A korszak könyvpiacán természetesen sok új író jelent meg, de Traven esetében már a kezdetektől feltűnt valami szokatlan: a művek mögött nem állt hagyományos szerzői jelenlét.

Egy átlagos írói karrierben a siker általában együtt jár a nyilvánossággal. Az első könyvet követik az interjúk, a fényképek, az irodalmi estek, a kritikák, a személyes kapcsolatok. Az író neve fokozatosan összekapcsolódik az arcával. B. Traven esetében azonban éppen fordítva történt. A könyvek egyre ismertebbeké váltak, miközben a szerző egyre kevésbé volt megközelíthető.

A német Büchergilde Gutenberg kiadó különleges helyzetben volt. Egy sikeres szerzővel rendelkezett, akiről azonban még a kiadó munkatársai sem tudtak olyan adatokat, amelyek egy hagyományos életrajz megírásához elegendőek lettek volna. Traven levelezett velük, kéziratokat küldött, pontos utasításokat adott a kiadásokkal kapcsolatban, ugyanakkor gondosan ügyelt arra, hogy személyes jelenléte ne legyen rekonstruálható.

Ez a kettősség végig meghatározta kapcsolatát a világgal. Nem eltűnt ember volt a szó egyszerű értelmében. Nagyon is aktív volt: írt, tárgyalt, döntéseket hozott, kiadókkal dolgozott együtt. Csakhogy mindezt úgy tette, hogy közben saját személyét igyekezett kivonni a nyilvánosságból.

A korai siker egyik kulcsa éppen az volt, hogy Traven könyvei olyan világot mutattak be, amely a korabeli olvasók számára egyszerre tűnt távolinak és ismerősnek. A háború utáni Európában sokan tapasztalták meg a bizonytalanságot, az elszegényedést és a régi társadalmi rend megrendülését. Traven történeteiben pedig olyan emberek jelentek meg, akik hasonlóan kiszorultak a biztos keretek közül.

A halálhajó főhőse például azért válik kiszolgáltatottá, mert elveszíti azokat az iratokat, amelyek a modern világban igazolják a létezését. Ez a motívum különös jelentőséget kap annak fényében, amit később Traven saját életéről tudunk majd. Egy olyan ember története áll előttünk, aki egész életében tudatosan játszott a személyazonosság kérdésével.

1926 azonban nemcsak az első sikerek éve volt. Ez volt az az időszak is, amikor megszületett az a kép, amely később szinte elválaszthatatlanná vált B. Traventől: a névtelen vándor, aki sok országot látott, sok munkát

végzett, és végül Mexikóban talált otthonra.

Hogy ebből mennyi volt valóság, mennyi következtetés és mennyi tudatosan felépített történet, azt csak évtizedekkel később lehetett megvizsgálni. A húszas évek végén azonban a világ még elfogadta azt a Travent, akit maga a szerző és a róla szóló első írások megteremtettek.

A rejtély ekkor még nem megoldandó probléma volt. Inkább a szerző része lett.

B. Traven nem egyszerűen egy író volt, aki nem akarta megmutatni az arcát. Ő lett az az író, akinek az arctalansága önálló irodalmi jelenséggé vált.

2. 1926 – Megszületik B. Traven

A húszas évek közepének Európája különös hely volt egy olyan író számára, aki tudatosan el akarta választani a művet az alkotó személyétől. Az első világháború után a régi világ sok tekintetben összeomlott. Monarchiák szűntek meg, társadalmi rétegek veszítették el korábbi biztonságukat, milliók éltek úgy, hogy korábbi életük kapaszkodói eltűntek. A háború tapasztalata, a forradalmak és az új politikai mozgalmak egy egész nemzedék gondolkodását változtatták meg.

Ebben a korszakban különösen erősen hatottak azok az irodalmi művek, amelyek nem a biztos polgári életet

mutatták be, hanem a társadalom peremén élők világát. A háború utáni olvasó számára a hontalanság, a kiszolgáltatottság és az állandó vándorlás nem pusztán egzotikus téma volt. Sokak számára saját koruk bizonytalanságának tükrre jelent meg ezekben a történetekben.

B. Traven éppen erre a tapasztalatra épített. Hősei ritkán rendelkeznek stabil otthonnal vagy biztos társadalmi helyzettel. Gyakran olyan emberek, akik valamilyen okból kívül kerültek a megszokott világon. Nem feltétlenül bűnözők vagy lázadók, sokkal inkább olyanok, akiket a társadalom működése tett láthatatlanná.

Ez a szemlélet már az első regényeiben megjelent. A halálhajó esetében a kiszolgáltatottság szinte teljes formájával találkozunk. A főhős azért kerül reménytelen helyzetbe, mert elveszíti a személyazonosságát igazoló papírjait. A modern állam számára az ember létezése egyre inkább dokumentumokhoz kötődik: aki nem tudja bizonyítani, hogy kicsoda, annak nincs biztos helye a világban.

A motívum később különös jelentést kapott, amikor kutatók elkezdték vizsgálni Traven saját életét. Az író ugyanis nem egyszerűen titkolta személyét, hanem egész életében rendkívül bonyolult módon kezelte a saját identitását. Több név, több életrajzi változat, több ország

és többféle eredettörténet kapcsolódott hozzá.

Természetesen ebből nem következik, hogy A halálhajó egyszerűen önéletrajzi vallomás lenne. A regényíró munkája ennél összetettebb. Egy szerző felhasználhat saját élményeket, hallott történeteket, megfigyeléseket vagy képzeletbeli helyzeteket is. Traven esetében azonban az olvasók és később a kutatók számára éppen az vált izgalmassá, hogy a művek és az életrajzi legendák szinte folyamatosan egymásra vetültek.

A szerző maga is hozzájárult ehhez. Amikor kiadói vagy újságírói érdeklődtek élete iránt, nem egyszerűen elutasította a kérdéseket, hanem olyan válaszokat adott, amelyek tovább növelték a bizonytalanságot. Nem hazudott mindig nyíltan, de gyakran úgy alakította a beszélgetést, hogy a kérdező végül több új rejtéllyel távozott, mint amennyivel érkezett.

A huszadik század irodalomtörténetében kevés szerző alkalmazta ilyen következetesen a távolságtartást. Más írók is kerülhették a nyilvánosságot, de általában azért, mert félénkek voltak, nem szerették a szereplést, vagy egyszerűen visszavonult életet éltek. Traven esetében azonban a visszahúzódás tudatos alkotói és világnézeti álláspontnak tűnt.

Szerinte a szerző személyének túlzott jelentősége veszélyes. Ha az olvasó egy híres ember művét veszi kézbe, könnyen előfordulhat, hogy nem magát a könyvet olvassa, hanem az alkotó köré épült mítoszt. Traven ezt akarta elkerülni. Legalábbis ezt állította.

A kérdés azonban mindvégig ott marad: valóban pusztán irodalmi elv volt ez, vagy volt mögötte egy olyan múlt, amelyet mindenáron el akart rejteni?

A későbbi kutatás egyik legnagyobb kihívása éppen az lett, hogy ezt a két lehetőséget szétválassza. Lehetséges, hogy Traven valóban hitt abban, hogy az írónak háttérbe kell húzódnia. Ugyanakkor az is lehetséges, hogy a láthatatlanság nemcsak esztétikai választás, hanem szükségszerű védekezés volt.

Egyelőre azonban a húszas évek végén járunk, amikor még senki sem tudhatta, hogy a B. Traven név mögött egy egész eltűnt élet története rejtőzik. A könyvek sikere gyorsabb volt, mint a kérdésekre adott válaszok keresése. Az olvasók számára egy új, különleges hang jelent meg, amelynek tulajdonosa nem akart belépni a híres írók világába.

Talán éppen ez tette olyan erőssé a hatását. Egy olyan korszakban, amikor sok művész a személyiségét építette nyilvános szereplésekkel, Traven az ellenkező utat

választotta: a hiányt tette jelenlétté. A névtelensége nem akadályozta, hanem segítette abban, hogy legendává váljon.

A legenda azonban hamarosan önálló életre kelt, és az emberek egyre inkább nemcsak a könyveit akarták olvasni, hanem azt is tudni szerették volna, ki írta őket.

3. Az ember, aki nem akart életrajzot

Az irodalomtörténetben sok olyan szerző akad, akinek élete részben homályban maradt. Van, akinek elvesztek a levelei, hiányosak a dokumentumai, vagy egyszerűen kevés adat maradt fenn róla. B. Traven azonban más eset volt. Az ő életrajza nem azért volt hiányos, mert a történelem véletlenül eltüntette a nyomokat, hanem azért, mert maga az író is aktívan részt vett abban, hogy ne lehessen könnyen követni őket.

Ez a különbség fontos a történet megértéséhez.

Traven nem egy elfeledett ember volt, akinek életét később kellett rekonstruálni. Éppen ellenkezőleg: már életében kutatták. Újságírók, kiadók és olvasók próbálták megtalálni a választ arra, hogy ki lehet az a férfi, aki ilyen erős társadalmi érzékenységgel ír Mexikóról, munkásokról és kizsákmányolt emberekről, miközben saját személyét szinte teljesen elrejt.

A rejtőzködésének egyik magyarázata maga Traven volt. Többször hangsúlyozta, hogy az írot nem a neve, hanem a művei alapján kell megítélni. Ez a gondolat nem volt teljesen idegen a korszakban. Több modernista és avantgárd alkotó is bírálta a szerző köré épülő kultuszt, és fontosabbnak tartotta a mű önálló életét.

Traven azonban ezt az elvet szélsőséges következetességgel alkalmazta.

Nem akart fényképet adni magáról. Nem akart személyes találkozókat. Nem akart olyan interjúkat, amelyekben az életrajza kerül előtérbe. Amikor mégis kapcsolatba került újságírókkal vagy kutatókkal, gyakran úgy irányította a beszélgetést, hogy inkább a könyvekről, a politikáról vagy társadalmi kérdésekről legyen szó.

Ebben a magatartásban egyszerre volt jelen egy filozófiai álláspont és egy gyakorlati stratégia.

A filozófiai rész világos: Traven szerint az ember értékét nem a társadalmi rangja, hírneve vagy neve határozza meg. A tekintélyekkel szembeni bizalmatlanság egész életművében jelen van. Regényeinek egyik visszatérő témája, hogy az intézmények gyakran nem védik az embereket, hanem kiszolgáltatottá teszik őket.

Ugyanakkor a gyakorlati oldal sem hagyható figyelmen kívül. Egy olyan ember számára, aki valamilyen okból új életet akart kezdeni, a teljes visszahúzódás kiváló módszer volt arra, hogy múltja ne kerüljön felszínre.

A későbbi kutatók számára éppen ez jelentette a legnagyobb problémát. Nem egyetlen eltűnt dokumentumot kellett megtalálniuk, hanem egy egész tudatosan felépített falat kellett lebontaniuk. Minden új

adat újabb kérdéseket vetett fel.

Ha valaki azt állította, hogy megtalálta Traven egyik korábbi életének nyomát, rögtön felmerült: valóban ő volt az? Ha egy dokumentum egy bizonyos névhez kapcsolta, vajon az valódi személyazonosság volt, vagy csak egy újabb állomás a rejtőzködés történetében?

A Traven-kutatás ezért sokáig inkább hasonlított történelmi nyomozáshoz, mint hagyományos irodalomtörténeti munkához. A kutatóknak nemcsak könyveket és leveleket kellett elemezniük, hanem rendőrségi iratokat, bevándorlási dokumentumokat, kiadói nyilvántartásokat és személyes visszaemlékezéseket is.

Mire azonban ezek a kutatások igazán megindultak, B. Traven már olyan erős mítoszt épített maga köré, amely részben függetlenné vált a valóságtól. Sokáig nem is az volt a legfontosabb kérdés, hogy ki volt valójában, hanem az, hogy milyen embernek képzeltek el.

A magyar olvasók a harmincas években a kalandok mögött egy világjáró munkást, egy társadalomkutatót, egy forradalmi gondolkodót láttak. Más országokban amerikai írónak, német emigránsnak vagy mexikói szerzőnek tartották. Mindenki hozzátett valamit a képhez, miközben maga Traven gondosan ügyelt arra, hogy soha ne álljon teljesen a fénybe.

A rejtély lassan nagyobb lett, mint maga az ember.

A következő lépés ezért nem az lesz, hogy rögtön megpróbáljuk megfejteni B. Traven személyazonosságát. Előbb azt kell megérteni, milyen ember írta azokat a könyveket, amelyek miatt egyáltalán elkezdtek keresni. Mert a rejtély mögött nem pusztán egy eltűnt életrajz állt, hanem egy különleges irodalmi világ, amelyben a kaland, a társadalomkritika és az emberi szabadság kérdése elválaszthatatlanul összekapcsolódott.

4. A papírok nélküli ember - A halálhajó

Amikor B. Traven első nagy sikerű regényeit olvassuk, feltűnő, hogy mennyire gyakran jelenik meg bennük ugyanaz az alaphelyzet: az ember kiszakad abból a világból, amelyhez korábban tartozott, és kénytelen egy olyan társadalomban boldogulni, amely nem ismeri el őt teljes értékű emberként.

A modern világ egyik legfontosabb kérdése Traven számára nem az volt, hogy ki milyen vagyonnal rendelkezik, milyen társadalmi osztályba tartozik, vagy milyen karriert fut be. Sokkal alapvetőbb problémát látott: mi történik azzal az emberrel, akit a rendszer nem vesz észre? Mi történik azzal, akinek nincs neve, nincs kapcsolata, nincs hivatalosan igazolható helye a társadalomban?

Ez a kérdés áll A halálhajó középpontjában.

A regény 1926-ban jelent meg, és rövid idő alatt Traven egyik legismertebb műve lett. A történet elbeszélője egy amerikai tengerész, Gerard Gales, aki elveszíti útlevelét és személyazonosságát igazoló iratait. Ettől kezdve egyszerre válik szabaddá és kiszolgáltatottá. A papírok hiánya miatt egyik ország sem akarja befogadni, egyik hatóság sem akar felelősséget vállalni érte. A világ számára egyszerre létező és nem létező emberré válik.

Ez a motívum ma különösen ismerősnek tűnhet, de a húszas években még más jelentéssel bírt. Az első világháború után Európában százezrek kerültek hasonló helyzetbe. Menekültek, hadifoglyok, politikai emigránsok, határok között rekedt emberek próbáltak új életet kezdeni egy olyan világban, ahol az állampolgárság, az útlevelel és a hivatalos dokumentumok egyre nagyobb szerepet kaptak.

Traven tehát egy olyan tapasztalatot ragadott meg, amely egyszerre volt személyes és történelmi.

A regény középpontjában álló hajó, a Yorikke, nem egyszerűen egy különleges helyszín. A hajó maga is egy rendszer jelképe. Egy olyan világot mutat meg, ahol az emberi élet értéke szinte teljesen eltűnik, és ahol a munkás nem több, mint egy könnyen pótolható alkatrész.

A hajó neve is beszédes. A „halálhajó” nem azért kapta ezt a nevet, mert egyszerűen veszélyes rajta dolgozni. A regény világában a hajó olyan hely, ahová azok kerülnek, akiket a társadalom már leírt. Olyan emberek, akiknek nincs más választásuk, mint elfogadni a legrosszabb munkakörülményeket is.

Traven leírása rendkívül részletes. A hajó rozsdás szerkezete, a forróság, a hosszú munkaidő, az embertelen bánásmód mind azt szolgálják, hogy az olvasó ne egy kalandregényt lásson, hanem egy társadalmi vádiratot.

Nagy Lajos 1934-ben, amikor a könyv magyar kiadásáról írt a Nyugatban, éppen ezt a kettősséget érzékelte. Elismerte, hogy Traven „igazi író”, és hogy a hajó világa szinte fizikailag jelenik meg az olvasó előtt. Ugyanakkor azt is megfogalmazta, hogy a szenvedés ábrázolása időnként túlzóvá válik, mintha az író mindenáron a pokol teljes képét akarná megmutatni.

Ez a kritika azért fontos, mert megmutatja: Traven már korán sem volt egyszerűen egyhangú lelkesedéssel fogadott szerző. Már a kortárs olvasók és kritikusok között is vita alakult ki arról, hogyan kell értelmezni műveit. Egyesek számára dokumentumértékű társadalmi regényeket írt, mások számára túlságosan erősen működött benne a vádirat szándéka.

A kérdés azonban, amely az Irodalmi nyomozó szempontjából igazán érdekes, nem csupán az, hogy milyen jó regény A halálhajó. Hanem az, hogy miért választotta Traven éppen ezt a témát első nagy művei egyikének.

Az íróról később kialakult képben központi helyet kapott az a feltételezés, hogy saját életében is hasonló tapasztalatokat szerzett. A korabeli magyar írások is ezt a legendát erősítették. Szacsvay Gusztáv például úgy mutatta be Travent, mint aki maga is dolgozott matrózként, aranyásóként, gyapotszedőként és különféle

fizikai munkákban, majd ezekből az élményekből írta meg regényeit.

A későbbi kutatás azonban óvatosságra intett. Nem lehet egyszerűen kijelenteni, hogy minden Traven-regény közvetlen önéletrajzi beszámoló. Egy író képes kutatással, megfigyeléssel és más emberek tapasztalatainak feldolgozásával is hiteles világot teremteni.

Ugyanakkor az sem véletlen, hogy éppen az identitás elvesztése, a papírok nélküli lét és a társadalmon kívül kerülés tér vissza ilyen erősen műveiben. Amikor később előkerülnek Otto Feige és Ret Marut életének bizonyos szakaszai, ezek a motívumok új jelentést kapnak. Nem bizonyítják önmagukban, hogy a regény egy az egyben az író életének lenyomata, de segítenek megérteni, milyen tapasztalatok és félelmek formálhatták Traven gondolkodását.

A halálhajó ezért különösen fontos állomás a Traven-rejtélyben. Nem azért, mert megfejtí az író, hanem mert megmutatja azt a világot, amelyben az író gondolkodott. Egy olyan világot, ahol a név, az állampolgárság és a társadalmi helyzet nem feltétlenül védelmet jelent, hanem gyakran éppen azt határozza meg, hogy ki kerülhet kívülre.

És talán itt találkozunk először azzal a különös párhuzammal, amely végigkíséri majd egész életét: B. Traven regényeiben gyakran olyan emberekről írt, akiknek nincs biztos helyük a világban, miközben ő maga is úgy alakította az életét, hogy saját helye a világban bizonytalan maradjon.

A következő regény, A gyapotszedők, már egy másik oldalról mutatja meg ugyanezt az érdeklődést. Ott nem a hontalanság és az iratok hiánya kerül a középpontba, hanem azoknak az embereknek az élete, akiknek van ugyan nevük és munkájuk, mégis szinte láthatatlanok maradnak a társadalom számára.

5. Gyapotszedő, pék, pincér - Egy kitalált önéletrajz?

B. Traven életének egyik legmakacsabb legendája abból a feltételezésből született, hogy regényeinek minden fontos tapasztalata közvetlenül a saját múltjából származik. Ez az elképzelés érthető volt. A könyvek rendkívül meggyőzően ábrázolták a munkások, vándorlók és kiszolgáltatott emberek világát. Az olvasó könnyen arra a következtetésre jutott, hogy az író csak akkor tudhat ennyit ezekről az életekről, ha maga is részese volt valamelyiknek.

A harmincas évek magyar kritikái is ezt a képet erősítették.

Szacsvay Gusztáv szerint Traven életének különböző szakaszaiban maga is megtapasztalta azokat a munkákat és helyzeteket, amelyeket később megírt. A cikk szerint volt fűtő egy hajón, dolgozott aranyásóként, gyapotszedőként, állathajcsárként, sőt különféle más foglalkozásokban is megfordult.

Ez a kép rendkívül jól illeszkedett a Travenről kialakult legendához. Egy olyan írot mutatott, aki nem könyvtárakból vagy távoli megfigyelőként írja le a világot, hanem saját testével és életével szerezte tapasztalatait.

A valóság azonban ennél összetettebb volt.

A nagy kérdés nem az, hogy Traven látott-e szegénységet, kiszolgáltatottságot és társadalmi igazságtalanságot. Erre egyértelmű a válasz: igen. Élete során olyan politikai és társadalmi közegben mozgott, ahol ezek a kérdések központi jelentőségűek voltak. A kérdés inkább az, hogy pontosan mely élmények voltak személyesek, és melyeket alakította át irodalommal.

Ez a különbség alapvető az ő esetében.

Mert B. Traven nem egyszerűen történeteket mesélt. Sajátos módszerrel dolgozott: valóságos társadalmi problémákból indult ki, majd olyan szélsőséges helyzeteket teremtett, amelyekben ezek a problémák különösen tisztán láthatóvá váltak.

A gyapotszedők esetében például Mexikó munkásvilágába vezet bennünket. A főhős egyik helyről a másikra vándorol, különféle munkákat próbál ki, és mindenhol ugyanazzal találkozik: a kiszolgáltatottsággal, a kizsákmányolással és azzal, hogy a szegény ember számára a szabadság gyakran csak elméleti lehetőség.

Az 1934-es magyar kritika szerint a regény központjában három sztrájk áll: a gyapotszedők, a pincérek és a pékek tiltakozása az embertelen munkakörülmények ellen. A szerző úgy értelmezte Travent, mint olyan író, aki az elnyomottak oldalán áll, de

nem egyszerű politikai jelszavakkal, hanem emberi történeteken keresztül mutatja be a társadalmi problémákat.

Ez a megközelítés jól mutatja Traven különlegességét. Bár műveiben erős társadalomkritika jelenik meg, ritkán ír egyszerű propagandát. Szereplői nem pusztán egy politikai állítás példái. Saját hibáikkal, félelmeikkel, gyengeségeikkel és vágyaikkal jelennek meg.

Éppen ezért váltak időtállóvá.

A következő fejezetben Mexikó kerül előtérbe, mert Traven számára ez az ország nem egzotikus háttér volt, hanem az a hely, ahol irodalmi és politikai gondolkodása igazán formát kapott. Mexikó segítségével tudta megmutatni azt a világot, amelyben az állam, a gazdasági érdekek és a társadalmi hierarchiák közvetlenül határozták meg emberek millióinak életét.

És ekkor egyre fontosabbá válik majd egy új kérdés: hogyan tudott egy európai háttérű, rejtőzködő író ilyen mélyen beilleszkedni Mexikó világába?

6. Mexikó nem díszlet

B. Traven életének és életművének egyik legfontosabb kérdése Mexikóhoz kapcsolódik. Az ország nem egyszerű helyszín a regényeiben, nem egzotikus háttér, amely előtt

kalandok történnek, hanem az a világ, amelyben írói gondolkodása igazán kiteljesedett. Mexikó nélkül nehezen érthető meg, hogyan vált a német nyelven író, rejtélyes múltú szerzőből a társadalmi igazságtalanságok egyik különleges irodalmi krónikása.

Ugyanakkor már itt megjelenik egy újabb ellentmondás. Traven Mexikója egyszerre rendkívül részletes és mégis irodalmilag átalakított világ. Olyan országot mutat be, amelynek vidékeit, népeit és társadalmi viszonyait láthatóan mélyen ismeri, de közben mindig jelen van az a kívülálló tekintet is, amely egy európai ember tapasztalatain keresztül értelmezi ezt a világot.

Ez a kettősség sok kutató számára fontos kérdéssé vált. Hogyan lett egy európai háttérű férfiből olyan író, aki ennyire erősen kötődik Mexikóhoz? Mikor és hogyan alakult ki az a kapcsolat, amelynek eredményeként későbbi műveinek jelentős része ott játszódik?

A válasz keresése ismét visszavezet a személyazonosság problémájához. Mert ahogy Traven esetében szinte minden életrajzi kérdésnél, itt is több történet létezik.

A korai legenda szerint hosszú vándorlás után érkezett Mexikóba. Olyan emberként jelent meg, aki sok országot megjárt, sokféle munkát végzett, és végül ebben a távoli országban találta meg azt a világot, amelyről írni akart. A

korabeli magyar kritikák is ezt a képet közvetítették. Szacsuvay Gusztáv szerint Traven kalandos utazások után telepedett le Mexikóban, és könyveiben azoknak az embereknek az életét írta meg, akiket maga is megismert.

A későbbi kutatás azonban ennél óvatosabban közelített ehhez a kérdéshez. Nem azért, mert kétségbe vonták Traven Mexikó iránti ismereteit, hanem mert különbséget tettek a dokumentálható tények és a szerző által kialakított önkép között.

Biztosan tudjuk, hogy Mexikóban élt, ott dolgozott, ott alakította ki új identitását, és ott születtek legfontosabb művei. De az a kép, amely szerint minden regénye közvetlenül saját kalandos múltjának lenyomata lenne, már sokkal nehezebben bizonyítható.

Talán éppen ezért különösen fontos a *Land des Frühlings* című műve. Ez a könyv eltér a legtöbb regényétől. Nem fikciós történet, hanem Mexikóról szóló útleírás és társadalmi megfigyelés, amelyben Traven saját nézőpontján keresztül mutatja be az országot. A műben nemcsak tájakat és embereket ír le, hanem egy egész társadalmi rendszert próbál megérteni.

A könyv egyik legfontosabb eleme az indián közösségek bemutatása. Traven érdeklődése nem az egzotikumra irányul. Nem különleges, távoli világként akarja láttatni

őket, hanem olyan emberekként, akik egy igazságtalan társadalmi rendszerben élnek, és akiknek története szorosan összefügg Mexikó történelmével.

Ez a szemlélet egész életművében meghatározó. Traven nem egyszerűen szegény emberekről ír. Az érdekli, hogyan hoz létre egy társadalom olyan helyzeteket, amelyekben emberek milliói maradnak kiszolgáltatottak. A munkás, az indián, a vándorló ember vagy a hajón dolgozó tengerész nála nem különálló egzotikus figura, hanem ugyanannak az emberi tapasztalatnak a különböző változata.

A mexikói forradalom utáni ország különösen alkalmas volt erre a megközelítésre. A régi hatalmi struktúrák részben tovább éltek, miközben új politikai és társadalmi eszmék jelentek meg. A földkérdés, a munkások helyzete, az indián közösségek jogai és a külföldi gazdasági érdekek mind olyan konfliktusokat teremtettek, amelyek Traven számára irodalmi alapanyaggá váltak.

Fontos azonban látni, hogy Traven Mexikó-ábrázolása sem mentes az ellentmondásoktól. Egyes kutatók szerint nagy empátiával fordult a kiszolgáltatott emberek felé, mások ugyanakkor rámutattak arra, hogy európai értelmiségiként bizonyos helyzeteket kívülről értelmezett. Ez különösen az indián közösségek ábrázolásánál érdekes kérdés: valóban megértette-e teljesen azt a világot, amelyet bemutatott, vagy részben ő is egy európai szerző

elképzeléseit vetítette rá?

Ez a vita azonban nem csökkenti műveinek jelentőségét. Inkább megmutatja, hogy Traven nem egyszerű útleíró volt, hanem olyan alkotó, aki saját tapasztalatait egy nagyobb társadalmi gondolkodás részévé alakította.

Mexikóban találta meg azt a témavilágot, amelyhez egész életében hű maradt. A világ peremén élők, a hatalom által elfelejtett emberek és azok történetei érdekelték, akik nem kerülnek be a történelemkönyvekbe.

Éppen ez teszi különösen érdekessé a Traven-rejtélyt is. Miközben egész életében a láthatatlan emberekről írt, ő maga is egyre inkább láthatatlanná vált. Miközben azoknak adott hangot, akiknek nem volt társadalmi erejük vagy hivatalos elismertségük, saját személyét úgy alakította, hogy a világ ne tudja pontosan, kicsoda.

A mexikói korszak tehát nemcsak egy új ország megtalálását jelentette számára. Itt született meg az a B. Traven, akit az olvasók megismertek: az író, aki a távoli vidékek történeteiben valójában az egész modern világ problémáiról beszélt.

7. A Sierra Madre kincse és a kapzsiság anatómiája

A legtöbb író számára egyetlen mű elegendő lenne ahhoz, hogy neve bekerüljön a világirodalom történetébe. B. Traven esetében ez a mű A Sierra Madre kincse lett. A regény és az abból készült film olyan erősen beépült a huszadik századi kultúrába, hogy sokan ma is elsősorban ezen keresztül találkoznak a nevével. Ugyanakkor különös módon éppen ez a világsiker takarja el részben az életmű többi részét. Traven több tucatnyi regényt és elbeszélést írt, amelyek közül sok saját korában jelentős hatást gyakorolt, de a nagyközönség számára a Sierra Madre hegyei között játszódó történet vált az egyetlen igazán ismert művé.

Ez a népszerűség azonban nem véletlen. A Sierra Madre kincse ugyanis olyan kérdést tesz fel, amely minden korszakban érthető marad: mit tesz az emberrel a lehetőség, hogy hirtelen megszerezheti azt, amire egész életében vágyott?

A történet három férfiről szól, akik Mexikóban próbálnak szerencsét. Nem hősök a klasszikus értelemben. Nem nagy eszmék vezetik őket, nem egy jobb világot akarnak teremteni, hanem egyszerűen pénzt akarnak. Mindhárman olyan helyzetben vannak, amikor a társadalom peremére kerültek, és az arany az egyetlen

lehetőségnek tűnik számukra, hogy új életet kezdjenek.

Traven azonban nem romantikus kalandot ír. A kincs megtalálása nem a történet boldog fordulópontja, hanem éppen a tragédia kezdete. Az arany nem felszabadítja az embereket, hanem megmutatja, mennyire törékeny közöttük a bizalom.

Ez a gondolat szorosan kapcsolódik Traven egész életművéhez. Számára a pénz soha nem semleges eszköz. Nem egyszerűen valami, amit jó vagy rossz célra lehet használni. A pénz olyan erő, amely megváltoztatja az emberi kapcsolatokat, és gyakran előhozza a legrosszabb tulajdonságokat.

A regény egyik legérdekesebb vonása, hogy Traven nem egyszerűen kapzsi embereket akar bemutatni. A szereplők nem eredendően gonoszak. Éppen ez teszi tragikussá a történetet. Olyan embereket látunk, akik egy bizonytalan világban próbálnak túlélni, de amikor lehetőségük nyílik arra, hogy kilépjenek ebből a helyzetből, saját félelmeik és vágyaik rabjaivá válnak.

Ez különbözteti meg Travent sok klasszikus kalandregény szerzőjétől. Nála a kaland nem a hős útja a siker felé. A veszélyes utazás inkább próbatétel, amelyben kiderül, milyen ember valójában az, aki vállalja.

A filmfeldolgozás ezt a gondolatot rendkívül erősen ragadta meg. John Huston 1948-as filmje nem pusztán egy egzotikus történetet vitt vászonra, hanem egy sötét erkölcsi példázatot. Humphrey Bogart Fred C. Dobbs szerepében olyan férfit alakít, aki fokozatosan elveszíti azt a képességét, hogy különbséget tegyen a jogos óvatosság és a pusztító bizalmatlanság között.

A film sikere új közönséget hozott Traven számára, ugyanakkor újabb problémát is teremtett. A nézők milliói megismerték a történetet, de az író személye továbbra is rejtve maradt. Hollywood számára azonban elkerülhetetlen volt, hogy valamilyen kapcsolatot teremtsenek az alkotóval.

És itt lép be a történetbe Hal Croves.

A forgatás idején egy férfi jelent meg Mexikóban, aki azt állította magáról, hogy B. Traven képviselője. Részt vett a produkció körüli egyeztetésekben, tanácsokat adott a forgatókönyvvel kapcsolatban, és olyan részleteket tudott a regényről, amelyeket egy egyszerű irodalmi ügynöktől nem feltétlenül vártak volna.

John Huston és mások számára hamar különössé vált a helyzet. Croves nem úgy viselkedett, mint egy távoli megbízott, aki egy író érdekeit képviseli. Inkább olyan ember benyomását keltette, aki belülről ismeri a művet.

A gyanú megszületett.

Lehet, hogy Hal Croves valójában B. Traven?

A kérdés évtizedeken át foglalkoztatta a kutatókat. De ahogy később kiderült, ez sem volt az utolsó név a hosszú sorban. Traven körül újabb és újabb személyazonosságok jelentek meg, és minden egyes új adat egyszerre közelebb vitte és távolabb is lökte a kutatókat a megoldástól.

A Sierra Madre kincse tehát nemcsak a világhírű regény lett Traven életében. Ez volt az a pont is, ahol a rejtély új korszakba lépett. A korábbi kérdés – honnan ismeri ez az ember olyan jól a világ peremén élők életét? – mellé egy újabb társult:

vajon találkozott-e valaha a világ B. Travennel, vagy mindig csak az általa létrehozott alakokat látta?

8. Az író képviselője, aki túlságosan hasonlított az íróra

A B. Traven körüli kutatás egyik legérdekesebb mozzanata, hogy a megoldás sokszor nem akkor tűnt fel, amikor valaki egyértelmű bizonyítékot talált, hanem amikor egy-egy apró részlet már túl sok kérdést vetett fel ahhoz, hogy figyelmen kívül lehessen hagyni.

Hal Croves története pontosan ilyen.

Az 1940-es évek végén, amikor John Huston elkezdte forgatni A Sierra Madre kincsét, a produkció számára szükség volt valakire, aki kapcsolatot tart a regény szerzőjével. B. Traven ekkor már ismert név volt, de továbbra sem volt hajlandó közvetlenül belépni a nyilvánosság elé.

A filmkészítők ezért egy közvetítővel kerültek kapcsolatba.

Hal Croves első pillantásra tökéletesen megfelelt ennek a szerepnek. Tudott a könyvről, ismerte Traven elképzeléseit, és Mexikóban otthonosan mozgott. A probléma csak az volt, hogy a viselkedése sokakban azt az érzést keltette: talán több köze van az íróhoz, mint amit állít.

John Huston később maga is beszámolt arról, hogy Croves különös ember volt. Nem volt látványosan

titokzatos, inkább éppen az volt feltűnő, hogy mennyire természetesen kezelt olyan kérdéseket, amelyekre egy közvetítőnek nem feltétlenül kellett volna válaszokat tudnia.

A Traven-kutatás számára ez azért vált fontossá, mert egy új típusú bizonyíték jelent meg. Addig főleg dokumentumokat, leveleket és kiadói adatokat kerestek. Croves esetében azonban egy élő ember viselkedése, tudása és kapcsolatai váltak nyommá.

Judy Stone amerikai újságíró később személyesen is találkozott vele. Könyvében részletesen beszámolt ezekről a találkozásokról. A legérdekesebb nem is feltétlenül az, amit Croves mondott, hanem az, amit nem mondott. Újra és újra ugyanaz a minta jelent meg: hajlandó volt beszélni a könyvekről, Mexikóról, társadalmi kérdésekről, de amikor saját múltjáról kérdezték, mindig elmozdult a válasz elől.

Ez nagyon hasonlított arra, ahogyan B. Traven korábban viselkedett.

A kutatók számára azonban ez önmagában még nem jelentett bizonyítékot. Egy hasonló gondolkodású, a szerzőhöz közel álló ember még nem feltétlenül ugyanaz az ember.

A Traven-rejtélyben azonban éppen az volt a nehéz, hogy ritkán létezett egyetlen döntő bizonyíték. A kutatóknak mindig több apró jelet kellett egymás mellé helyezniük.

Hal Croves személye ezért nem lezárta, hanem tovább bonyolította a kérdést.

Ha Croves valóban Traven volt, miért kellett újabb nevet használnia?

Ha nem ő volt, miért tudott ennyit?

És hogyan kapcsolódik mindehhez az a másik név, amely egyre gyakrabban kezdett felbukkanni a kutatásokban?

Traven Torsvan.

9. Traven Torsvan

A B. Traven utáni kutatás egyik legfontosabb felismerése az volt, hogy a szerző mexikói évei sem egyetlen stabil identitáshoz kötődtek. A név, amely mögött a világ megismerte őt, Mexikóban sem volt az egyetlen.

Traven Torsvan alakja sokáig különös köztes állomásnak tűnt a kutatók számára. Egy olyan ember jelent meg előttük, aki dokumentumokban, hivatalos iratokban és személyes kapcsolatokban is nyomon követhető volt, miközben kapcsolatba hozható B. Travennel.

A kérdés azonban ugyanaz maradt: valóban ugyanarról az emberről van szó?

A válasz keresésében a kutatók egyre inkább eltávolodtak azoktól a romantikus elképzelésektől, amelyek szerint egyetlen nagy leleplező pillanat majd mindent megold. A Traven-rejtély nem egy detektívregény volt, ahol a végén előkerül egy elveszett levél, és minden világossá válik.

A valóságban sokkal lassabb folyamat zajlott.

Dokumentumok kerültek elő. Kapcsolatok váltak ismertté. Helyszínek, dátumok és életrajzi részletek kezdtek összeilleszkedni.

Egyre világosabbá vált, hogy a B. Traven név mögött olyan ember áll, aki tudatosan több réteget épített maga köré.

A mexikói identitás számára nem pusztán menedék volt. Új élet lehetősége is.

Mexikóban nem kellett teljesen levetkőznie korábbi gondolkodását, inkább új környezetben tudta folytatni azt. A hatalommal szembeni bizalmatlanság, az elnyomottak iránti érdeklődés és az állami intézményekkel szembeni kritikus szemlélet, amelyek már korábban is jelen voltak nála, itt új témákat és új történeteket kaptak.

A kutatók számára azonban a legfontosabb kérdés továbbra is a németországi múlt volt. Mert egyre több jel mutatott arra, hogy B. Traven története nem Mexikóban kezdődött.

A mexikói író mögött egy európai élet rejtőzhetett.

És ha ez igaz volt, akkor a következő kérdés még fontosabbá vált:

Ki volt az az ember, aki Európában még más néven élt?

10. Beszélgetések az emberrel, aki tagadta önmagát

A B. Traven utáni kutatás egyik legkülönösebb helyzete az volt, hogy a kutatóknak időnként sikerült találkozniuk azzal az emberrel, akit kerestek – vagy legalábbis úgy hitték.

Ez teljesen más helyzetet teremtett, mint egy történelmi személy esetében, akinek életét csak dokumentumok alapján lehet rekonstruálni. Traven ugyanis még élt, amikor újságírók és kutatók megpróbálták megfejtetni személyazonosságát.

A probléma az volt, hogy ő maga nem akarta megadni a választ.

Jonah Raskin és Judy Stone is különleges helyzetbe kerültek. Nem egy elérhetetlen legendát kutattak, hanem egy hús-vér emberrel beszéltek, aki képes volt válaszolni a kérdésekre, mégis tudatosan kerülte azokat a pontokat, ahol saját múltja került volna előtérbe.

Ez teszi ezeket a találkozásokat különösen érdekessé.

Traven nem egyszerűen megtagadta az interjút. Nem vonult teljes elszigeteltségbe. Bizonyos témákról kifejezetten szívesen beszélt. Politikai kérdésekben, társadalmi problémákról, irodalomról és Mexikóról határozott véleménye volt.

Csak éppen önmagáról nem.

Ez a magatartás újra felveti a kérdést: pusztán elvi döntés volt-e a névtelenség?

Lehet, hogy valóban hitt abban, hogy a mű fontosabb a szerzőnél. De az is lehet, hogy volt egy múlt, amelynek feltárása veszélyeztette volna azt az életet, amelyet Mexikóban felépített.

A kutatók számára ez rendkívül nehéz helyzetet teremtett. Egy olyan emberrel álltak szemben, aki egyszerre volt tanú és akadály.

A Traven-rejtély különlegessége éppen ebben állt. A nyomok nem hiányoztak. Ellenkezőleg: túl sok nyom létezett. A probléma az volt, hogy ezek közül melyik vezetett valódi irányba, és melyik része annak a történetnek, amelyet maga Traven épített fel.

A következő fejezetekben ezért vissza kell térnünk Európába. Mert miközben a világ Mexikóban kereste B. Travent, a válasz egy része valójában évtizedekkel korábban, Németországban született meg.

Ott egy másik férfi élt.

Egy férfi, akinek neve nem Traven volt.

Hanem Ret Marut.

III. rész

Egy másik ember Európában

11. Ret Marut megjelenik

Amikor a B. Traven-rejtély kutatói eljutottak ahhoz a felismeréshez, hogy a mexikói író múltja valószínűleg Európában keresendő, a nyomozás iránya alapvetően megváltozott. Addig a legtöbben azt próbálták megfejteni, ki lehet az a titokzatos férfi, aki Mexikóban él, németül ír, és nem hajlandó megmutatni magát a világnak. A kérdés azonban lassan más formát öltött.

Nem azt kellett többé megtalálni, hogy hol van B. Traven.

Azt kellett kideríteni, hogy ki volt az az ember, mielőtt B. Traven lett.

Ez a fordulat vezette el a kutatókat Ret Maruthoz.

A név ma már szorosan összekapcsolódik B. Travennel, de évtizedeken át ez sem volt több egy érdekes nyomnál. Egy furcsa, részben dokumentált élettörténet egy olyan férfiról, aki a huszadik század eleji Németországban bukkant fel, majd néhány évvel később eltűnt.

Ret Marut neve először nem irodalmi körökben vált ismertté. Színészként, rendezőként és publicistaként jelent meg. A színházi világban mozgott, különböző városokban fordult meg, majd egyre inkább politikai írásokkal kezdett foglalkozni.

Már ekkor megjelent benne az a gondolkodás, amely később B. Traven műveinek egyik meghatározó eleme lett: mély bizalmatlanság minden hatalommal szemben.

Marut nem egyszerűen politikailag radikális ember volt. A korabeli Európában sokan fordultak szembe a háborúval, a nacionalizmussal és a régi társadalmi renddel. Az ő különlegessége inkább abban állt, hogy ezt az ellenállást egyéni életformává alakította.

Nem csupán bírálta a hatalmat.

Ki akart vonulni abból a világból, amelyet elutasított.

Ez a szemlélet később alapvető fontosságú lesz Traven megértésében. A mexikói regényekben ugyanis ugyanaz a kérdés tér vissza újra és újra: hogyan élhet az ember egy olyan rendszerben, amelyet igazságtalannak tart?

Ret Marut esetében ez a kérdés nem irodalmi probléma volt. Saját életének kérdése lett.

A kutatók számára azonban az első nagy akadályt éppen az jelentette, hogy Marut múltja sem volt egyszerűen feltárható. Ahogy később B. Traven esetében, itt is hiányosak voltak a biztos adatok. Nem volt világos, honnan származik, mikor született, milyen családi háttérből érkezett.

A név maga is rejtélyes volt.

A „Ret” keresztnév szokatlannak számított, a „Marut” pedig nem árult el semmit biztosan a származásáról. Már ez is előrevetítette azt a mintát, amely később Traven egész életét meghatározta: az identitás nem egyszerűen adott volt számára, hanem valami, amit ő maga alakított.

A század eleji német színházi világban Marut azonban még nem egy eltűnőfélben lévő legenda volt. Fiatal emberként próbált érvényesülni, írt, rendezett, kapcsolatokat épített.

A fordulópontot az első világháború hozta el.

A háború nemcsak Európa politikai térképét változtatta meg. Egy egész nemzedék gondolkodását alakította át. Sok fiatal értelmiségi számára világossá vált, hogy a régi rend nemcsak válságba került, hanem alapjaiban kérdőjeleződött meg.

Marut számára a háború tapasztalata radikális politikai következtetésekhez vezetett.

Ekkor kezdett kialakulni az a Ret Marut, akit már nem elsősorban színészként, hanem anarchista publicistaként ismertek.

A neve összekapcsolódott egy különleges folyóirattal is:

Der Ziegelbrenner.

12. Der Ziegelbrenner - A férfi, aki nemet mondott minden tekintélyre

Ha B. Traven életművében keresni akarjuk azokat a gondolatokat, amelyek már korábban is jelen voltak az író világában, akkor a legfontosabb forrás nem egy regény, hanem egy folyóirat.

A Der Ziegelbrenner.

Ret Marut 1917 és 1921 között megjelenő lapja különleges kiadvány volt. Nem törekedett nagy példányszámra, nem akart hagyományos politikai újság lenni, és nem illeszkedett könnyen egyetlen ideológiai táborba sem.

A folyóirat legfontosabb témája a hatalom kritikája volt.

Marut támadta a háborút, a nacionalizmust, az állami bürokráciát és mindazokat az intézményeket, amelyek szerinte az egyént alárendelt helyzetbe kényszerítik.

A hangja radikális volt, de nem pusztán politikai értelemben. Sokkal inkább egy mély filozófiai ellenállás jelent meg benne: az ember szabadságát minden szervezett hatalom veszélyeztetheti.

Ez a gondolat később szinte változatlanul felismerhető B. Traven regényeiben.

A különbség inkább az irodalmi forma.

Ret Marut publicisztikában fogalmazta meg azt, amit B. Traven történetekben mutatott be.

A Der Ziegelbrenner lapjain még közvetlen támadások jelennek meg. Marut neve alatt vagy névtelenül bírálja a társadalmat, vitázik politikai irányzatokkal, és sajátos anarchista álláspontot képvisel.

A későbbi Traven azonban már ritkábban mondja ki közvetlenül az ítéletet. Helyette szereplőket teremt, helyzeteket mutat be, és hagyja, hogy az olvasó maga lássa a hatalom működését.

Ez a változás fontos.

Mert azt mutatja, hogy B. Traven nem egyszerűen új néven folytatta ugyanazt a publicisztikai munkát. Átalakította a mondanivalóját irodalommá.

A Der Ziegelbrenner egyik legfontosabb tanulsága ezért nem az, hogy minden későbbi regény megfejtendő belőle. Ennél óvatosabban kell fogalmazni.

A lap inkább azt bizonyítja, hogy a B. Traven-művek mögött álló gondolkodás nem Mexikóban született meg.

Már Európában jelen volt.

A hatalommal szembeni bizalmatlanság, az állami rendszerekkel szembeni kritika, a kiszolgáltatott emberek

iránti érdeklődés mind megtalálható Ret Marut írásaiban.

Ez a kapcsolat a kutatók számára az egyik legerősebb érv lett a két személy azonossága mellett.

Egy név önmagában nem bizonyít semmit.

Egy hasonló stílus önmagában szintén nem.

De ha ugyanaz a politikai gondolkodás, ugyanazok a témák, ugyanaz a társadalmi érzékenység és hasonló élettörténeti mintázatok jelennek meg két különböző név mögött, akkor a kapcsolat már sokkal erősebbé válik.

A Der Ziegelbrenner azonban nemcsak irodalmi előzmény.

Történelmi dokumentum is.

Megmutatja azt az Európát, amelyből később B. Traven megszületett. Egy világot, ahol a háború után sokan kerestek új politikai és társadalmi utakat, és ahol az állammal szembeni bizalmatlanság sok ember számára nem elméleti kérdés, hanem személyes tapasztalat volt.

Ret Marut számára a következő évek hozták el azt a pillanatot, amely egész további életét meghatározta.

A bajor forradalom.

13. München, 1919 - A halálra ítélt ember eltűnik

1918 őszén Németország összeomlott. A katonai vereség, a gazdasági nehézségek és a társadalmi elégedetlenség következtében a régi politikai rendszer gyorsan elvesztette erejét. A császárság bukott, forradalmi mozgalmak jelentek meg, és az ország több pontján tanácsok alakultak.

Bajorország különösen fontos szerepet játszott ezekben az eseményekben.

Münchenben 1918 novemberében kikiáltották a köztársaságot, majd 1919 tavaszán létrejött a Bajor Tanácsköztársaság. Rövid életű politikai kísérlet volt, amelyet néhány hét után fegyveresen levertek.

Ret Marut ebben az időszakban már nem kívülálló megfigyelő volt.

Részt vett a forradalmi eseményekben, és kapcsolatba került a tanácsköztársaság vezetőivel. A pontos szerepéről később sok vita alakult ki. Nem volt klasszikus értelemben vett politikai vezető, de publicistaként és szervezőként része volt annak a körnek, amely a forradalmi változásokat támogatta.

Ez azonban elegendő volt ahhoz, hogy a rendszer bukása után veszélybe kerüljön.

A forradalom leverését követően a győztes erők könyörtelenül leszámoltak a résztvevőkkel. Sokakat letartóztattak, bíróság elé állítottak vagy kivégeztek.

Ret Marut neve is felkerült a keresettek listájára.

Ekkor vált életbevágóvá számára az eltűnés.

A korábbi rejtőzködés, amely addig inkább politikai és filozófiai állásfoglalás volt, most túlélési stratégiává vált.

Ha elfogják, könnyen halálos ítélet várhatott volna rá.

A későbbi kutatás egyik legfontosabb kérdése éppen ez lett: vajon B. Traven titkolózása mennyiben született ebből a történelmi tapasztalatból?

Lehetséges, hogy az ember, aki később azt hirdette, hogy az író személye érdektelen, valójában egy olyan múlttól menekült, amely veszélybe sodorhatta volna?

A kérdésre adott történészi válasz összetett.

Nem lenne helyes minden későbbi döntését pusztán a menekülés következményének tekinteni. Traven gondolkodásában valóban jelen volt a személyi kultusz elutasítása és a névtelenség eszménye.

De az sem véletlen, hogy éppen egy forradalmi összeomlás után kezdett új életet.

A Ret Marut név eltűnt.

A B. Traven név pedig hamarosan megjelent.

A kettő között azonban ott volt egy hosszú, bizonytalan időszak.

Egy menekülő ember útja.

És ez vezet el a következő nagy kérdéshez: hogyan lett a bajor forradalmárból mexikói író? Hogyan jutott el Európából egy olyan országba, ahol új identitást építhetett magának?

Mert a B. Traven név mögött rejtőző ember történetének legnagyobb átalakulása még hátra volt.

14. Európán át papírok nélkül

A Bajor Tanácsköztársaság leverése után Ret Marut számára nem egyszerű politikai vereség következett. Egy olyan korszak zárult le, amelyben korábbi élete minden eleme egyszerre vált veszélyessé. A neve ismertté vált a hatóságok előtt, politikai kapcsolatai miatt üldözötté vált, és egy olyan országban kellett volna új életet kezdenie, ahol már nem volt biztonságban.

A későbbi B. Traven-életrajzok egyik legnehezebb része éppen ez az időszak. Nem azért, mert semmilyen nyom nem maradt fenn, hanem mert a nyomok töredékesek, ellentmondásosak és gyakran nehezen értelmezhetők. A kutatók évtizedeken át próbálták rekonstruálni, hogyan jutott el a müncheni forradalmár a mexikói íróig.

Ez az időszak azért különösen fontos, mert itt válik érthetővé a személyazonosság kérdésének valódi súlya.

A korábbi években Ret Marut azért használhatott álnevet, mert művészként és publicistaként akart egy saját világot teremteni magának. A forradalom után azonban az álnév már nem csupán alkotói eszköz volt. Védelmet jelentett.

Aki a Tanácsköztársaság oldalán állt, annak számolnia kellett a megtorlással. Sok forradalmárt letartóztattak, börtönbe zártak vagy kivégeztek. Marut számára tehát a

múlt eltörlése nem egyszerűen különbség volt. A túlélés lehetősége függhetett tőle.

Ez a körülmény később alapvetően befolyásolta a Traven-kutatást. A kérdés ugyanis nem csupán az lett, hogy „miért rejtőzik ez az író?“, hanem az is, hogy „volt-e oka arra, hogy rejtőzködjön?”

A két kérdés között óriási különbség van.

Egy híres író, aki nem akar szerepelni, elsősorban esztétikai vagy személyes döntést hoz. Egy politikai üldözött ember azonban a saját életét védi.

A kutatók számára ezért kulcsfontosságúvá vált az a néhány év, amelyről sokáig nagyon keveset lehetett tudni. Hol járt Marut 1919 után? Milyen neveket használt? Milyen országokban fordult meg? Hogyan jutott el Mexikóba?

Ezekre a kérdésekre sokáig csak részleges válaszok léteztek.

A korai kutatók közül többen különböző elméleteket állítottak fel. Volt, aki úgy vélte, hogy Traven Amerikában kezdett új életet, mások szerint közvetlenül Mexikóba ment. Egyes feltételezések szerint különböző országokon keresztül próbált eltűnni, mások szerint rövidebb ideig egy-egy európai városban tartózkodott.

A bizonytalanságot maga Traven is erősítette. Későbbi életrajzi utalásai nem mindig illeszkedtek egymáshoz, és gyakran inkább újabb kérdéseket vetettek fel.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy minden állítása hamis lett volna.

A Traven-kutatás egyik fontos tanulsága éppen az, hogy a szerzőt nem lehet egyszerűen hazug emberként értelmezni. Sokkal összetettebb jelenségről van szó. Egy olyan emberről, aki egész életében újraértelmezte saját múltját, és aki számára az identitás nem feltétlenül egy egyszer és mindenkorra adott tény volt.

Ez a gondolat szorosan kapcsolódik műveihez is.

Traven regényeiben gyakran jelennek meg olyan emberek, akik elveszítik korábbi helyüket a világban, és kénytelenek új szerepet keresni maguknak. A személyazonosság nála nem pusztán hivatalos adat, hanem társadalmi kapcsolat. Az ember akkor válik valakivé, amikor mások elismerik annak.

Saját életében ugyanezt a kérdést fordította meg: ő maga döntött úgy, hogy nem engedi másoknak meghatározni, kicsoda.

A menekülés évei ezért nem egyszerű átmeneti időszakot jelentenek. Itt születik meg az a módszer, amely

később egész életét meghatározza: több rétegű identitások, változó nevek és gondosan kezelt információk.

A húszas évek közepére azonban már egy új korszak kezdődik.

Egy új név jelenik meg.

B. Traven.

15. London - Egy kihallgatás, amely évtizedekkel később döntő bizonyítékká válik

A B. Traven-rejtély egyik legfontosabb fordulópontja nem Mexikóban és nem Németországban történt, hanem Nagy-Britanniában. Egy olyan dokumentum révén, amely sokáig nem kapott különösebb figyelmet, később azonban a kutatás egyik kulcsfontosságú darabjává vált.

A történet ismét egy névvel kezdődik.

Nem B. Travennel.

Nem Ret Maruttal.

Hanem egy férfival, aki Otto Feigének nevezte magát.

A Traven-kutatás hosszú ideig különböző irányokban próbálkozott. Voltak, akik az író amerikai származásának tartották, mások mexikói háttérre gyanakodtak, megint mások különböző európai személyeket próbáltak kapcsolatba hozni vele.

A közös pont az volt, hogy mindenki érezte: a mexikói író mögött valószínűleg egy korábbi európai élet áll.

De milyen?

És milyen név alatt?

A választ végül részben brit hatósági iratok adták meg.

A kutatás egyik nagy előrelépése az volt, amikor előkerültek azok a dokumentumok, amelyek egy Otto Feige nevű férfi brit hatóságokkal való kapcsolatát rögzítették. Ezek az iratok azért váltak különösen fontossá, mert nem egy későbbi visszaemlékezésről vagy egy közvetett állításról volt szó, hanem egy hivatalos dokumentációról.

Egy emberről, aki létezett.

Akinek volt múltja.

Akinek volt családi háttere.

A nyomozás ezzel új szakaszba lépett.

Mert addig a kutatók főként egy rejtélyt próbáltak megfejteni. Most azonban először jelent meg előttük egy konkrét személy, akinek életútját ellenőrizni lehetett.

A módszer megváltozott.

Nem azt kellett többé bizonyítani, hogy B. Traven mögött valaki áll.

Ez addigra már nyilvánvaló volt.

Azt kellett bizonyítani, hogy ez a valaki ugyanaz az ember volt-e, mint Otto Feige.

A különbség lényeges.

Egy író álneve önmagában nem különleges jelenség. Sok szerző használ művésznevet. A Traven-eset azonban azért vált különlegessé, mert nem egyszerű álnévről volt szó, hanem egy teljes új élet felépítéséről.

Az Otto Feige-nyom azért bizonyult jelentősnek, mert egy olyan múltat mutatott meg, amelyet B. Traven későbbi önképéből szinte teljesen eltüntetett.

A kutatók számára ez nem jelentette azt, hogy minden kérdésre azonnal válasz született. A dokumentumok önmagukban nem magyarázták meg Ret Marut és Otto Feige kapcsolatát. További bizonyítékokra volt szükség: időbeli egyezésekre, helyszínekre, kapcsolatokra, nyelvi és személyiségbeli hasonlóságokra.

Éppen ezért vált olyan fontossá Will Wyatt és a BBC kutatása. Nem egyszerűen egy nevet találtak, hanem megpróbálták összeilleszteni a különböző életszakaszokat.

Ez a munka már valódi történelmi nyomozás volt.

Levéltári kutatás, tanúk keresése, dokumentumok összevetése.

A B. Traven-rejtély lassan elvesztette a romantikus homály egy részét, és egy sokkal érdekesebb történetté vált: egy ember életének rekonstrukciójává, aki több különböző személyiséget épített fel magának.

A legfontosabb kérdés azonban továbbra is nyitva maradt:

Hogyan lett Otto Feigéből Ret Marut?

És hogyan lett Ret Marutból B. Traven?

HÁTTÉRGYÁR

16. Schwiebus - A fiú, akit eltöröltek az életrajzból

A Traven-kutatás egyik legnagyobb eredménye az volt, amikor a név mögött lassan megjelent egy valódi gyermekkor.

Egy család.

Egy születési hely.

Egy ember, aki nem legendaként kezdte életét.

Otto Feige.

Ez a név sokáig szinte teljesen hiányzott a B. Travenről szóló történetekből. Nem véletlenül. A szerző maga gondoskodott arról, hogy ez a múlt ne váljon ismertté. Amikor az olvasók és a kutatók egy mexikói íróat kerestek, egy világutazót, egy kalandort vagy egy forradalmárt próbáltak megtalálni.

Egy németországi fiút sokáig senki sem keresett.

Jan-Christoph Hauschild kutatásainak egyik legfontosabb része éppen ennek a korai életnek a rekonstruálása volt. Nem egy legendát próbált megmagyarázni, hanem egy dokumentálható életutat keresett.

Ez alapvető különbség.

A B. Traven körüli mítosz évtizedeken át abból táplálkozott, hogy mindenki a rendkívüli történetet kereste. Hauschild és más kutatók viszont éppen az ellenkező irányból közelítettek: a hétköznapi adatokból próbálták felépíteni azt az embert, aki később rendkívülivé vált.

A gyerekkor és a családi háttér azért fontos, mert megmutatja: Traven nem egy legenda volt kezdettől fogva. Volt egy eredeti személyazonossága, amelyből később tudatosan kilépett.

Ez a felismerés megváltoztatja az egész történetet.

Korábban sokan úgy képzeltek, hogy B. Traven egyszerűen egy titokzatos kalandor, aki valamilyen ismeretlen múlt után Mexikóban kezdett új életet. Az Otto Feige-szál azonban más képet mutat: egy olyan emberét, aki először egy konkrét társadalmi és történelmi környezetben élt, majd fokozatosan eltávolodott korábbi önmagától.

A kérdés ettől kezdve már nem az volt, hogy van-e múltja.

Hanem az, hogy miért akarta eltörölni.

A válaszhoz azonban még további lépésekre van szükség. Otto Feige önmagában még nem magyarázza meg

Ret Marut politikai radikalizmusát, és nem magyarázza meg azt sem, hogyan alakult ki az a különleges irodalmi hang, amely B. Travent világhírűvé tette.

A következő fejezetekben ezért nemcsak a neveket kell összekapcsolni, hanem az életutakat is.

Mert a Traven-rejtély igazi kérdése nem egyszerűen az, hogy három vagy négy név ugyanahhoz az emberhez tartozott-e.

Hanem az, hogy milyen út vezetett egy schwiebusi fiúból anarchista publicistán és forradalmáron keresztül a huszadik század egyik legtitokzatosabb írójához.

17. Feige → Marut → Torsvan → Croves → Traven

A B. Traven-rejtély megfejtése sokáig azért tűnt szinte lehetetlennek, mert minden új adat egyszerre jelentett előrelépést és újabb bizonytalanságot. Amikor előkerült egy új név, nem lezárult a történet, hanem új kérdések nyíltak meg. A kutatóknak nem egyetlen álarcot kellett levenniük egy emberről, hanem több egymásra épülő személyazonosságot kellett megérteniük.

A legegyszerűbb magyarázat szerint B. Traven egyszerűen álnév volt.

Csakhogyan ez az eset sokkal bonyolultabb.

Egy hagyományos álnév mögött általában ugyanaz az ember áll: a szerző elrejteti valódi nevét, de személyisége alapvetően változatlan marad. B. Traven esetében azonban a nevek különböző életszakaszokat jelöltek. Más történelmi helyzetekhez, más országokhoz és más társadalmi szerepekhez kapcsolódtak.

Otto Feige volt a gyermek és a fiatalember, akinek dokumentálható családi háttere volt.

Ret Marut volt a színész, publicista és anarchista gondolkodó, aki a háború utáni Németország forradalmi világában találta magát.

B. Traven lett a világhírű író.

Traven Torsvan és Hal Croves pedig azok a nevek voltak, amelyek a mexikói korszak különböző helyzeteiben jelentek meg.

A kérdés azonban az volt: ezek valóban ugyanahhoz az emberhez tartoztak-e?

A modern Traven-kutatás válasza ma már többnyire igen, de fontos megérteni, hogy ez nem egyetlen bizonyítékon alapul. A történelmi személyazonosítás ritkán működik úgy, mint egy bűnügyi regényben, ahol a végén előkerül egy döntő tárgy vagy egy vallomás. Sokkal gyakrabban apró részletek egymásra épülése vezet eredményre.

A Traven-esetben ilyen részletek voltak a nevek, a dátumok, a helyszínek, az ismeretségi kapcsolatok, a politikai nézetek, az írói stílus, a levelezések és a személyes találkozások.

Ezek külön-külön talán nem lennének elegendők.

Együtt azonban erős képet rajzolnak ki.

Az egyik legfontosabb kapcsolat éppen a gondolkodás folytonossága. Ret Marut írásaiban már megjelenik az a világkép, amely később B. Traven regényeit meghatározza. A hatalommal szembeni bizalmatlanság, az elnyomottak iránti figyelem, a társadalmi hierarchiák kritikája nem

Mexikóban kezdődött.

Ott csak új formát kapott.

A Der Ziegelbrenner és a későbbi regények között nem egyszerű tematikai hasonlóság van. Ugyanaz a gondolkodásmód jelenik meg más műfajban. Ret Marut közvetlenül támadja az intézményeket, B. Traven pedig történetekben mutatja meg, hogyan működnek.

A másik fontos elem az életút folytonossága.

A müncheni forradalmi események után eltűnő Ret Marut és a néhány évvel később megjelenő B. Traven között nemcsak időbeli kapcsolat van. Mindkét esetben ugyanaz az alapvető magatartás figyelhető meg: a saját személyiség elrejtése, a hatóságoktól és intézményektől való távolságtartás, az önálló élet kialakítása a hivatalos társadalmi kereteken kívül.

Ez a kapcsolat különösen akkor válik jelentőssé, ha visszagondolunk A halálhajó világára.

Egy ember, aki elveszíti hivatalos identitását, és kénytelen a világ peremén élni.

Egy író, aki egész életében úgy alakítja saját helyzetét, hogy ne lehessen egyszerűen azonosítani.

A párhuzam természetesen önmagában nem bizonyíték. De a Traven-kutatásban éppen az ilyen összefüggésekből állt össze a kép.

A harmadik fontos elem a nyelv és az írói hang. Traven műveinek sajátos stílusa – a tárgyilagos elbeszélés, a társadalmi érzékenység, a hatalommal szembeni irónia – sok kutató szerint kapcsolatot mutat Ret Marut korábbi írásaival.

Ez különösen érdekes kérdés, mert egy szerző stílusa gyakran mélyebben megőrzi az identitást, mint a név vagy az életrajzi adatok. Az ember megváltoztathatja országát, nevét és társadalmi szerepét, de gondolkodásának alapmintái nehezebben tűnnek el.

A kutatók azonban mindig óvatosak voltak. A hasonló stílus nem döntő bizonyíték. Sok szerző ír hasonló témákról különböző életszakaszokban, és egy politikai gondolkodás is változhat az évek során.

Éppen ezért váltak olyan fontossá a dokumentumok.

A brit hatósági iratok, a németországi kutatások, a mexikói adatok és a személyes visszaemlékezések együtt alkották meg azt a láncot, amely ma a legtöbb kutató számára elfogadhatóvá teszi az azonosítást.

A történet végére tehát nem egyetlen leleplező pillanat jutott.

Hanem egy lassú összeállítás.

Egy ember, aki egész életében azt akarta, hogy ne lehessen könnyen meghatározni, végül éppen a sok apró nyom alapján vált felismerhetővé.

A kérdés azonban továbbra is marad: miért volt szüksége ennyi különböző névre?

A válaszhoz nem elég az azonosítást megérteni. Azt is meg kell érteni, milyen világban élt az az ember, aki ezeket a neveket használta.

Mert B. Traven titka nem pusztán egy személyes rejtély volt.

Egy korszak története is.

18. Évtizedek B. Traven nyomában

B. Traven története nemcsak egy író életének története. Egyben azoknak az embereknek a története is, akik évtizedeken át próbálták megtalálni őt.

Ez a kutatás különleges helyet foglal el az irodalomtörténetben, mert ritkán fordul elő, hogy egy szerző személyazonossága önálló kutatási területté válik. A legtöbb író esetében a kérdés az, hogyan értelmezzük műveiket, milyen hatással voltak korukra, hogyan alakult recepciójuk.

Traven esetében azonban hosszú időn keresztül maga az ember vált a legnagyobb kérdéssé.

A kutatók útja sem volt egyenes. Különböző korszakokban különböző módszerekkel próbálkoztak.

A korai érdeklődők elsősorban újságírók és kiadók voltak. Őket az érdekelte, hogy ki az a szerző, akinek könyveit kiadják és népszerűsítik. Számukra gyakran már az is elég lett volna, ha egy fényképet vagy egy megbízható életrajzi adatot kapnak.

Traven azonban ellenállt.

Később irodalomtörténészek és kutatók vették át a kérdést. Ők már nemcsak az íróat akarták megtalálni, hanem megérteni azt a folyamatot is, amelynek során a B.

Traven név létrejött.

Az egyik korai fontos kutató Rolf Recknagel volt, aki a keletnémet irodalomtörténeti hagyományból kiindulva vizsgálta Traven életét és munkásságát. Az ő kutatásai is hozzájárultak ahhoz, hogy a Ret Marut-szál komolyabban előtérbe kerüljön.

Később olyan kutatók következtek, akik már nemcsak irodalmi, hanem történeti módszereket is alkalmaztak.

Judy Stone újságíróként személyes találkozásokon keresztül próbálta megérteni Travent. Könyve azért különösen értékes, mert nem pusztán adatokat gyűjtött, hanem megmutatta azt a furcsa helyzetet is, amikor egy kutató szembekerül valakivel, akiről azt feltételezi, hogy ő a keresett személy, miközben az illető továbbra sem hajlandó egyértelmű válaszokat adni.

Jonah Raskin hasonló úton indult el. Az ő munkája nem hagyományos életrajz, inkább személyes keresés. Mexikóba utazott, találkozott olyan emberekkel, akik közel álltak Travenhez, és megpróbálta megérteni azt a kultuszt, amely az író körül kialakult.

Ezek a munkák azért fontosak, mert megmutatják: a Traven-rejtély nem pusztán dokumentumok kérdése volt. Emberi kapcsolatok, emlékezet és legenda is szerepet játszott benne.

A nagy fordulatot végül Karl S. Guthke munkája jelentette, aki átfogó életrajzi kutatással próbálta összegezni a korábbi eredményeket. Munkája azért vált meghatározóvá, mert nem egyetlen elméletet akart bizonyítani, hanem a teljes anyagot próbálta áttekinteni.

Később Jan-Christoph Hauschild új dokumentumokkal és részletesebb kutatásokkal tovább pontosította a képet. Különösen a korai, Otto Feigéhez kapcsolódó évekre helyezett nagy hangsúlyt.

A Traven-kutatás fejlődése jól mutatja, hogyan változik egy történelmi rejtély értelmezése. Egy ideig a kérdés az volt: vajon ki lehet az író? Később már inkább az lett: hogyan alakult ki ez a sokrétegű identitás?

Ez fontos különbség.

Mert B. Traven története nem egyszerűen arról szól, hogy egy ember elrejtette a nevét.

Arról szól, hogy egy ember újra és újra megteremtette önmagát.

A kutatók végül nem egy elveszett személyt találtak meg, hanem egy összetett életutat rekonstruáltak. Otto Feige, Ret Marut és B. Traven nem egymást kizáró személyek, hanem ugyanannak az életnek különböző korszakai.

Talán éppen ez a legérdekesebb tanulsága ennek a százéves rejtélynek.

A világ egy nevet keresett.

De végül egy történetet talált.

HÁTTÉRGYÁR

IV. rész

Az ember mögött az író

19. A rejtőzködő író paradoxona

B. Traven életének egyik legkülönösebb ellentmondása, hogy miközben egész pályafutása során azt hangsúlyozta: az írónak háttérbe kell húzódnia, mégis a huszadik század egyik legtöbbet kutatott szerzőjévé vált. Az anonimitás, amelyet saját maga választott, végül éppen az ellenkező hatást érte el. Nem eltüntette a személyét, hanem különleges jelentőséget adott neki.

Ez a paradoxon már életében megjelent.

Traven többször kijelentette, hogy az olvasónak nem az író kell ismernie, hanem a művet. Szerinte a szerző neve gyakran akadályt jelent: az olvasók hajlamosak előítéletekkel közelíteni egy könyvhöz, ha tudják, ki írta. Egy híres ember személyisége, politikai nézetei vagy magánélete elhomályosíthatja magát az irodalmi alkotást.

Ez a gondolat bizonyos értelemben nagyon modern volt.

A huszadik század elején ugyanis egyre erősebbé vált az író mint közszereplő alakja. A sajtó, a kiadói marketing és a kulturális élet egyre inkább személyiségeket épített. Az olvasó már nemcsak könyveket vásárolt, hanem szerzői alakokhoz kapcsolódott.

Traven tudatosan szembement ezzel.

Nem akart irodalmi celebritás lenni. Nem akarta, hogy az olvasók egy fénykép, egy életrajz vagy egy személyes történet alapján alkossanak róla képet.

Csak hogy ezzel létrehozott egy másik típusú mítoszt.

Az ismeretlenség mítoszáét.

A legtöbb híres író esetében az életrajz segít megérteni a műveket. Traven esetében azonban az életrajz hiánya vált értelmezési keretté. Az olvasók nem tudták pontosan, ki írta a könyveket, ezért a művekben keresték a választ.

Ez különösen erősen hatott a korai recepcióban.

A magyar olvasók például már a harmincas években olyan szerzővel találkoztak, akiről szinte többet lehetett tudni a könyvei alapján, mint az életéből. A korabeli írások gyakran a regényekből próbálták visszakövetkeztetni a szerző személyét: ha ilyen pontosan ábrázolja a munkások életét, bizonyára maga is munkás volt; ha ennyire ismeri Mexikót, bizonyára hosszú éveket töltött ott; ha ennyire bizalmatlan az intézményekkel szemben, bizonyára saját életében is üldözést tapasztalt.

A következtetések egy része később helyesnek bizonyult, más része azonban inkább a legenda része maradt.

Ez a jelenség jól mutatja, milyen erős hatással volt Traven az olvasók képzeletére. Nemcsak történeteket írt, hanem egy olyan szerzői alakot is létrehozott, amely összhangban volt műveinek világával.

A kívülálló ember, aki a kívülállóról ír.

Az identitását elvesztő ember, aki az identitás nélküliekről beszél.

A társadalmon kívül élő szerző, aki a társadalom peremén élőknek ad hangot.

Ezek a párhuzamok természetesen részben utólagos értelmezések. Nem tudhatjuk biztosan, mennyire tudatosan építette fel Traven ezt a képet. De az kétségtelen, hogy életének és műveinek kapcsolata rendkívül különleges.

A rejtőzködés ezért nem egyszerű hiány volt.

Alkotói eszközzé vált.

20. Mitől nagy író B. Traven?

A Traven-rejtély sokáig annyira lekötötte a kutatókat és az olvasókat, hogy időnként háttérbe szorult maga az irodalmi életmű. Pedig B. Traven jelentősége nem abból fakad, hogy különös életet élt.

Ha könyvei nem lennének értékesek, a személyazonossága körüli kérdések ma legfeljebb irodalomtörténeti érdekességet jelentenének.

A rejtély azért maradt fenn ilyen sokáig, mert egy valóban különleges író állt mögötte.

Traven legfontosabb témája az ember és a rendszer viszonya. Regényeiben újra és újra olyan emberek jelennek meg, akik valamilyen módon kiszorulnak a társadalomból. Nem feltétlenül azért, mert rosszat tettek, hanem mert egy olyan világban élnek, amelyben az ember értékét gyakran a pénz, a hivatalos státusz vagy a társadalmi helyzet határozza meg.

Ez a szemlélet különösen erősen jelenik meg A halálhajó és A Sierra Madre kincse esetében, de egész mexikói ciklusát áthatja.

Traven számára az elnyomott ember nem egyszerű irodalmi téma volt. Erkölcsi kérdés volt.

Nem idealizálta szereplőit. Nem egyszerű jók és rosszak harcát írta meg. A kiszolgáltatott emberek nála ugyanúgy hibáznak, félnek és rossz döntéseket hoznak, mint bárki más.

Éppen ettől hitelesek.

A társadalmi igazságtalanság nála nem elméleti fogalom, hanem mindennapi tapasztalat. Egy munkás számára nem egy politikai rendszer működése a fontos, hanem az, hogy kap-e tisztességes bért. Egy hajós számára nem egy gazdasági modell létezik, hanem a hosszú műszak, a veszély és a kiszolgáltatottság.

Ez a konkrétság különbözteti meg sok kortárs társadalmi írótól.

Traven nem tanulmányokat írt a szegénységről.

Emberekről írt.

Ugyanakkor nem lehet figyelmen kívül hagyni életművének bizonyos korlátait sem. Egyes kritikusok szerint társadalmi álláspontja néha túlságosan egyértelmű, és szereplői gyakran egy nagyobb erkölcsi vagy politikai gondolat hordozóivá válnak.

Ez a vita már saját korában is létezett.

A magyar kritikusok között is akadtak, akik nagyra értékelték társadalmi érzékenységét, mások viszont úgy érezték, hogy bizonyos helyzeteket túl erősen akar bizonyítani.

Ez azonban nem változtat azon, hogy Traven különleges helyet foglal el a huszadik századi irodalomban. Nem azért, mert minden műve hibátlan, hanem azért, mert olyan kérdéseket tett fel, amelyek máig érvényesek.

Mit ér az ember egy olyan világban, ahol könnyen elveszítheti a helyét?

Ki védi meg azt, akinek nincs hatalma?

És valóban szabad-e az az ember, akinek nincs más választása?

Ezek a kérdések ma is ismerősen hangzanak.

21. B. Traven Magyarországon - Egy ismert ismeretlen

B. Traven magyarországi története különösen érdekes, mert jól mutatja, hogyan változhat meg egy szerző helye a kulturális emlékezetben.

Volt idő, amikor Traven nem számított ismeretlennek Magyarországon. Könyvei megjelentek, kritikák foglalkoztak velük, az irodalmi sajtó figyelte munkásságát. A harmincas évek olvasói számára nem egy teljesen ismeretlen név volt.

Mégis különös módon soha nem vált igazán szerves részévé a magyar irodalmi köztudatnak.

Ennek több oka lehetett.

Az egyik a történelmi változásokban keresendő. A második világháború, majd a háború utáni politikai korszak átrendezte a könyvkiadást és az irodalmi érdeklődést. Sok korábban népszerű külföldi szerző háttérbe szorult, mások új értelmezési keretben jelentek meg.

Traven helyzete különösen összetett volt. Társadalmi érzékenysége miatt bizonyos korszakokban könnyen illeszthetőnek tűnhetett volna egy baloldali irodalmi kánonba, ugyanakkor anarchista gondolkodása és az állami rendszerekkel szembeni bizalmatlansága miatt nehezen volt egyszerű kategóriákba sorolható.

Másrészt a filmadaptációk is sajátos helyzetet teremtettek.

A Sierra Madre kincse sok magyar néző számára ismert lehetett, de a film sikere nem feltétlenül vezetett automatikusan az író felfedezéséhez. Sok esetben a nézők a történetet ismerték, nem pedig azt a szerzőt, aki mögötte állt.

Ez ma is gyakori jelenség.

Számos világhírű film alapjául szolgáló könyv esetében a közönség a filmhez kapcsolja az élményt, és kevésbé keresi az eredeti művet.

Traven esetében azonban ez különösen érdekes, mert a film és a regény kapcsolata maga is része a rejtélynek. Egy olyan ember történetéből készült világhírű alkotás, akinek személyazonosságát a film készítői sem tudták teljes bizonyossággal.

A magyar recepció ezért kettős képet mutat.

Egyrészt Traven jelen volt: könyvekben, kritikákban, filmes élményekben.

Másrészt mégis hiányzott: nem alakult ki körülötte olyan stabil kulturális emlékezet, mint több más huszadik századi szerző esetében.

Talán éppen ezért különösen érdekes újra felfedezni.

Mert B. Traven története nemcsak egy régi irodalmi rejtély.

Magyar szempontból annak példája is, hogyan tűnhet el részben egy olyan szerző emlékezete, akit egykor sokkal jobban ismertek, mint ma gondolnánk.

A következő részben ezért tovább kell vizsgálni a magyar és nemzetközi recepciót, valamint azt a kérdést, hogy miért maradt fenn ilyen erősen a Traven-mítosz akkor is, amikor személyazonosságának fő kérdéseire már megszülettek a válaszok.

V. rész

A legenda túléli az embert

22. A szerző, akit a saját mítosza tartott életben

Kevés író esetében vált ennyire szorosan összefonódóvá a mű és az életrajzi rejtély, mint B. Traven esetében. A legtöbb szerző körül a legenda utólag épül fel: az élet véget ér, a kortársak emlékeznek rá, az irodalomtörténészek értelmezik munkásságát, és lassan kialakul egy kép az alkotóról. Traven története azonban már életében legendává vált.

Ez alapvetően megváltoztatta a róla való gondolkodást.

Amikor egy olvasó kézbe vett egy B. Traven-regényt, nem egyszerűen egy történetet olvasott. Tudta – vagy legalábbis úgy tudta –, hogy a könyv szerzője egy titokzatos ember, akiről szinte semmit sem lehet biztosan tudni. Ez a tudás hozzáadott valamit az olvasási élményhez.

A kérdés azonban az, hogy ez segítette vagy inkább akadályozta Traven megértését.

Egyfelől a rejtély kétségtelenül növelte az érdeklődést. Az olvasók kíváncsiak lettek arra, ki írhatta ezeket a könyveket. A különös életút, a mexikói háttér, a forradalmi múlt és a tudatos visszahúzódás mind olyan elemek voltak, amelyek szinte természetesen alakították ki a mítoszt.

Másfelől azonban a legenda veszélyt is jelentett.

Mert könnyen előfordulhatott, hogy az ember már nem a műveket olvasta, hanem a szerző rejtélyét kereste.

Ez a veszély különösen erős volt a Sierra Madre kincse sikere után. A film hatalmas közönséget ért el, B. Traven neve világszerte ismertté vált, de sokan elsősorban azt akarták tudni: ki az az ember, aki ezt a történetet írta?

A kérdés önmagában érdekesebbnek tűnt, mint a válasz.

Pedig a válasz, amikor lassan összeállt, nem egyszerűsítette le Traven alakját. Ellenkezőleg: még összetettebbé tette.

Kiderült, hogy nem egy egyszerű kalandorról van szó, aki bejárta a világot, majd regényeket írt. Nem is pusztán egy politikai menekültről, aki elbújt a múltja elől.

Egy olyan ember története rajzolódott ki, aki több történelmi korszakon ment keresztül, és minden korszakban más módon próbált alkalmazkodni a világhoz.

Otto Feige a Német Birodalom világában született.

Ret Marut az első világháború és a forradalmak korának alakja lett.

B. Traven a huszadik századi világirodalom egyik különleges szerzőjévé vált.

Ezeket a korszakokat nem lehet egyszerűen egymás mellé tenni. Mindegyik más választ jelentett ugyanarra az alapvető problémára: hogyan lehet az ember szabad egy olyan világban, amely folyamatosan megpróbálja meghatározni, ki legyen?

Talán ez az oka annak, hogy Traven mítosza akkor is fennmaradt, amikor személyazonosságának kérdése nagyrészt megoldódott.

A rejtély ugyanis soha nem pusztán arról szólt, hogy mi volt az igazi neve.

A mélyebb kérdés az volt: miért akart új nevet?

És erre a válasz már nem egyetlen dokumentumban található meg, hanem egész életművében.

23. Az utolsó évek - A férfi, aki végig rejtve maradt

B. Traven életének utolsó évtizedei már nem a menekülésről szóltak. Mexikóban stabil életet alakított ki, elismert író lett, művei világszerte megjelentek, és anyagi biztonságot teremtett magának.

Mégis megőrizte azt a távolságot, amely egész pályáját jellemezte.

Nem változott meg attól, hogy sikeres lett.

Sőt, bizonyos értelemben a siker még inkább megerősítette korábbi döntését. A világ érdeklődése csak azt igazolta számára, hogy szükség van a határ fenntartására a mű és a szerző között.

A késői Traven már nem menekült hatóságok elől. Nem kellett új országot keresnie, nem kellett új személyazonosságot létrehoznia a túlélés érdekében. A rejtőzködés azonban életformává vált.

Ez az egyik legérdekesebb pont az életében.

Mert ha a kezdeti titkolózást lehet magyarázni politikai veszélyekkel, a későbbi évtizedekben ez már kevésbé volt szükségszerű. A mexikói íróként elfogadott ember nyugodtan vállalhatta volna múltját.

Mégsem tette.

Ennek egyik oka valószínűleg az lehetett, hogy Traven számára a személyazonosság kérdése idővel már nem gyakorlati probléma, hanem filozófiai álláspont lett.

Ő nem egyszerűen azt mondta: „nem akarom, hogy megtudják, ki vagyok”.

Inkább azt állította: „nem fontos, ki vagyok”.

Ez két teljesen különböző kijelentés.

Az első félelemről szól.

A második elvről.

És talán éppen azért olyan nehéz pontosan megérteni Travent, mert életében mindkettő jelen lehetett.

Lehetett oka arra, hogy eltűnjön.

És később lehetett meggyőződése arról, hogy a láthatatlanság önmagában érték.

Az 1960-as és 1970-es években a Traven-kutatás új lendületet kapott. Egyre több újságíró próbált kapcsolatba kerülni vele, egyre több könyv és tanulmány jelent meg róla. Ő azonban idős korában is ugyanazt az elvet követte.

A művekről lehetett beszélni.

A szerzőről alig.

Amikor 1969-ben meghalt Mexikóban, a világ egy olyan író-t veszített el, akit sokan ismertek, de kevesen ismertek igazán.

Halálával azonban a rejtély nem ért véget.

Éppen ellenkezőleg.

A halál után ugyanis már nem lehetett közvetlenül kérdezni.

A kutatás végleg a dokumentumokra, az emlékekre és a művekre maradt.

És ekkor vált igazán láthatóvá, hogy B. Traven életének legnagyobb műve talán maga az identitása volt.

24. Mit tudunk biztosan B. Travenről?

Egy évszázados rejtély végén természetes igény lenne egy egyszerű válaszra.

Ki volt B. Traven?

A kutatás eredménye alapján ma már sokkal többet tudunk róla, mint korábban. De az igazán érdekes az, hogy a válasz nem szüntette meg a rejtélyt.

Csak átalakította.

Ma a legtöbb kutató elfogadja, hogy B. Traven nagy valószínűséggel Otto Feigével azonos, aki később Ret Marut néven vált ismertté. A németországi születésű férfi színészként és publicistaként kezdte pályáját, részt vett a bajor forradalmi eseményekben, majd eltűnt Európából és Mexikóban új életet kezdett.

Ott született meg B. Traven.

Az író, akinek könyvei világszerte ismertté váltak.

Ez azonban csak az alap.

Mert a legfontosabb kérdésekre nem feltétlenül ad teljes választ.

Miért választotta ezt az életformát?

Mennyire volt tudatos a mítoszépítés?

Mennyire akarta eltörölni Otto Feigét és Ret Marutot?

Ezekre már nehezebb válaszolni.

Talán azért, mert Traven maga sem tekintette ezeket különálló kérdéseknek. Számára az ember nem feltétlenül egyetlen változatban létezik. Az élet során változunk, új tapasztalatokat szerzünk, új körülmények között új szerepeket veszünk fel.

A modern társadalom azonban szereti az egyértelműséget.

Egy név.

Egy születési dátum.

Egy életrajz.

Traven egész életében ellenállt ennek az igénynek.

Nem azért, mert egyszerűen titkolózni akart, hanem mert alapvető bizalmatlansággal tekintett minden olyan rendszerre, amely az embert kategóriákba akarja rendezni.

Ez a gondolat kapcsolja össze életét és műveit.

Regényeiben azok érdeklik, akik kívül kerülnek a hivatalos világon.

Életében pedig ő maga választotta ezt a kívülálló helyzetet.

Ezért B. Traven története végső soron nem egy név megfejtéséről szól.

Hanem arról, hogyan lehet egy ember egyszerre többféle önmaga.

A következő részben ezért már nem a rejtély megoldását kell keresni, hanem az örökséget: mit hagyott maga után B. Traven, hogyan változott meg a megítélése, és miért érdemes ma is olvasni egy olyan író, aki egész életében azt mondta, hogy ő maga nem fontos.

VI. rész

Mi marad az arctalan írótól?

25. B. Traven öröksége

Amikor egy író életének legnagyobb rejtélye végül részben megoldódik, mindig felmerül a kérdés: vajon változtat-e ez a művek értékén? Ha kiderül, hogy ki volt valójában B. Traven, másképp kell-e olvasnunk a könyveit? A válasz valószínűleg nem, de a felfedezés új fényt vethet rájuk.

B. Traven esetében különösen érdekes ez a kérdés, mert az élet és a művek között szokatlanul erős kapcsolat van. Nem azért, mert regényei egyszerű önéletrajzi beszámolók lennének, hanem azért, mert ugyanazok az alapvető kérdések jelennek meg bennük, amelyek saját életét is meghatározták.

A szabadság kérdése.

Az identitás kérdése.

A hatalomhoz való viszony kérdése.

Traven egész életében olyan emberekről írt, akik valamilyen módon kívül kerültek a megszokott társadalmi rendből. Hajósokról, munkásokról, indiánokról, szegény emberekről, vándorokról. Ezek az alakok nem a történelem nagy győztesei. Nem politikusok, hadvezérek vagy gazdag üzletemberek.

Éppen ellenkezőleg.

Olyan emberek, akik gyakran láthatatlanok maradnak.

Ez a választás különösen érdekes annak fényében, hogy maga Traven is tudatosan vált láthatatlanná. Miközben a világ hírességeket és példaképeket keresett, ő azoknak adott hangot, akiknek nem volt lehetőségük megszólalni.

Ez az egyik oka annak, hogy művei ma is érdekesek.

A huszadik század elejének társadalmi problémái természetesen sokat változtak. A hajók világa, a mexikói ültetvények vagy az aranyásók történetei már történelmi távolságba kerültek. De az alapvető kérdések nem tűntek el.

Mit ér az ember egy gazdasági rendszerben?

Hogyan működik a kiszolgáltatottság?

Milyen kapcsolat van szabadság és biztonság között?

Ezek a kérdések ma is jelen vannak.

Talán éppen ezért lehet újra felfedezni Travent. Nem azért, mert minden társadalmi vagy politikai következtetése változatlanul érvényes lenne, hanem mert olyan emberi helyzeteket vizsgál, amelyek túlmutatnak saját korán.

A jó irodalom egyik ismérve, hogy képes elszakadni attól a pillanattól, amelyben született. Traven legjobb művei

ilyenek. Nem pusztán a húszas és harmincas évek dokumentumai, hanem olyan történetek, amelyekben az olvasó felismerhet mai dilemmákat is.

Ugyanakkor örökségéhez hozzátartozik a rejtély is.

B. Traven ma már nem azért érdekes, mert senki sem tudta, ki volt. Hanem azért, mert a személyazonosság kérdését saját életének részévé tette.

Ebben különbözik sok más rejtőzködő írótól.

Nem egyszerűen kerülte a nyilvánosságot.

Új viszonyt alakított ki az író és az olvasó között.

Azt mondta: ne engem keressetek, hanem a történeteket.

A történelem azonban nem mindig engedelmeskedik az alkotói szándékoknak. Az ember kíváncsi arra, ki áll a mű mögött. A szerző személye gyakran része lesz annak, ahogyan a művet értelmezzük.

Traven paradox módon éppen azzal vált különlegessé, hogy ezt a kapcsolatot próbálta megszakítani.

26. Miért emlékszünk még mindig B. Travenre?

A huszadik században több ezer író alkotott. Sokuk művei saját korukban sikeresek voltak, majd később eltűntek az irodalmi emlékezetből. Mások nevét ugyan ismerjük, de könyveiket már kevesen olvassák.

B. Traven különleges helyzete abban áll, hogy neve több okból is fennmaradt.

Elsősorban természetesen művei miatt.

A halálhajó, A gyapotszedők, A Sierra Madre kincse és a mexikói regényciklus többi darabja valódi irodalmi teljesítmény. Ezek nélkül a személyazonossága körüli rejtély aligha érdekelné ennyire az utókort.

De önmagában a művek sikere sem magyaráz meg mindent.

Sok jelentős írónak voltak népszerű könyvei, mégsem alakult ki körülöttük ilyen erős legenda.

Traven esetében a két történet egymást erősítette.

Az író életének rejtélye érdekesebbé tette a műveket, a művek értéke pedig életben tartotta a rejtély iránti érdeklődést.

Ez ritka kombináció.

A huszonegyedik század olvasója számára azonban van még egy fontos szempont. Traven története a modern identitás kérdéseit is felveti.

Ma, amikor az emberek digitális nyomai mindenütt jelen vannak, különösen érdekes egy olyan ember története, aki egész életében az eltűnés lehetőségét kereste.

Traven világa bizonyos értelemben ellentétes a mai világgal.

Ma sokan azért küzdenek, hogy láthatóbbak legyenek.

Ő azért küzdött, hogy láthatatlan maradjon.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy életformája egyszerűen követhető példa lenne. Nem arról van szó, hogy a teljes önelttüntetés lenne az ideális kapcsolat az alkotó és a közönség között.

De arra emlékeztet, hogy a személyiség és a hírnév nem ugyanaz.

Egy mű értékét nem kizárólag az határozza meg, mennyire ismert vagy milyen képet alakított ki magáról az alkotó.

Ez a kérdés ma is érdekes, amikor a szerzők gyakran a nyilvánosság állandó szereplőivé válnak.

Traven ezzel szemben a másik végletet választotta.

Talán ezért maradt érdekes.

Mert kérdést tett fel egy olyan világban, amely általában gyors válaszokat keres.

Ki vagy?

Mi a történeted?

Honnan jöttél?

Ő pedig egész életével azt válaszolta:

az ember több annál, amit róla tudni lehet.

27. B. Traven Magyarországon - újrafelfedezés előtt?

B. Traven magyarországi jelenléte különös ívet rajzol ki. Volt idő, amikor ismert és olvasott szerző volt, majd fokozatosan háttérbe szorult. Ez a sors nem egyedülálló: sok külföldi író esetében változik az érdeklődés, ahogy új irodalmi irányzatok, politikai korszakok és kulturális szokások jelennek meg.

Traven esetében azonban különösen érdekes, hogy a neve soha nem tűnt el teljesen.

A filmek megőrizték az emlékét.

A régi kiadások tovább éltek.

Az irodalomtörténeti érdeklődés időről időre újra elővette.

Mégis kevesebb figyelmet kapott, mint amennyit jelentősége indokolna.

Ennek egyik oka talán az, hogy Traven nehezen illeszthető egyszerű kategóriákba. Nem könnyű eldönteni, hogy elsősorban kalandregényíró, társadalomkritikus szerző, anarchista gondolkodó vagy világirodalmi különlegesség.

Valójában mindegyik egyszerre.

A magyar olvasó számára különösen érdekes lehet újra felfedezni azt az író, akit korábban már ismertünk, de részben elfelejtettünk. A mai olvasás során ugyanis már más háttérrel közelíthetünk hozzá.

Tudjuk a rejtély nagy részének megoldását.

Ismerjük Otto Feige és Ret Marut történetét.

Tudjuk, hogyan alakult ki a B. Traven név.

De ettől nem lett kevésbé érdekes.

Sőt, talán éppen ettől vált világosabbá, hogy a mítosz mögött valódi irodalmi teljesítmény áll.

A magyar recepció újragondolása azért is fontos lehet, mert Traven példája jól mutatja, hogyan változik egy szerző helye a kulturális emlékezetben. Egykor jelen volt a könyvespolcokon és az irodalmi vitákban, később háttérbe került, ma pedig új szempontok alapján fedezhető fel.

Nem minden elfelejtett szerző érdemel újrafelfedezést.

Traven azonban azok közé tartozik, akiknél a művek és a történet együtt alkotnak különleges egységet.

Az olvasó egyszerre találkozik egy kalandregényekben gazdag életművel és egy olyan ember történetével, aki egész életében a saját helyét kereste a világban.

Talán ez az oka annak, hogy száz év után is érdekes maradt.

Nem azért, mert sikerült teljesen megfejteni.

Hanem azért, mert még a megfejtés után is maradt benne valami megmagyarázhatatlan.

HÁTTÉRGYÁR

Epilógus

A férfi, aki eltűnt, hogy megtalálják a könyveiben

B. Traven története különös helyet foglal el az irodalomtörténetben. Kevés olyan szerző akad, akinek életét ennyi bizonytalanság, találgatás és kutatás övezte volna, miközben művei önmagukban is elegendőek lennének ahhoz, hogy emlékezetes maradjon. A rejtély azonban nem véletlenül alakult ki körülötte. Nem egy véletlenül elveszett életrajzról van szó, hanem egy tudatosan kialakított életformáról.

Traven egész pályáján ugyanaz a kérdés foglalkoztatta: hogyan maradhat szabad az ember egy olyan világban, amely folyamatosan megpróbálja meghatározni a helyét, a szerepét és az értékét?

Ez a kérdés jelent meg Ret Marut írásaiban, amikor még az első világháború utáni Németország politikai viharai között kereste a saját útját. Ez jelent meg a Der Ziegelbrenner lapjain, ahol a hatalom, az állam és az intézmények ellen emelte fel a hangját. És ugyanez a kérdés tért vissza B. Traven regényeiben, amikor a hajósok, munkások, indiánok és vándorlók történeteit írta meg.

Talán ez a legfontosabb kapcsolat Otto Feige, Ret Marut és B. Traven között.

Nem pusztán ugyanaz az ember áll mögöttük.

Ugyanaz a gondolat folytatódik bennük.

Az ember nem azonos azzal a címkével, amelyet a társadalom ad neki. Nem azonos az útlevelel, a születési helyével, a foglalkozásával vagy a hivatalos státuszával. A társadalmi rendszerek szeretik kategóriákba rendezni az embereket, Traven azonban egész életében azt mutatta meg, milyen könnyen kerülhet bárki a kategóriákon kívülre.

Ezért is különösen érdekes, hogy ő maga milyen radikálisan alkalmazta ezt az elvet.

Nem egyszerűen eltitkolta a nevét.

Új életet épített.

A legtöbb ember identitása folyamatos változásokból áll, de általában megmarad valamiféle folytonosság. Traven esetében ez a folytonosság rejtve maradt. Ő maga szakította meg a kapcsolatot korábbi és későbbi életei között.

Mégis, amikor visszatekintünk erre az életútra, egy sajátos egység rajzolódik ki.

A forradalmi újságíró és a mexikói regényíró ugyanarról a világról beszélt.

Mindketten azok felé fordultak, akiknek nem volt hatalmuk.

Mindketten bizalmatlanok voltak az intézményekkel szemben.

Mindketten azt keresték, hogyan őrizheti meg az ember a szabadságát egy olyan világban, amelyben gyakran kiszolgáltatottá válik.

Ezért talán nem is az a legfontosabb kérdés, hogy B. Traven pontosan ki volt.

A kutatás természetesen fontos. Az Otto Feige–Ret Marut–B. Traven kapcsolat feltárása az irodalomtörténet egyik érdekes eredménye. Segít megérteni, milyen történelmi tapasztalatok formálták az író.

De önmagában a név megfejtése nem magyarázza meg a művek erejét.

A könyvek túléltek a rejtélyt.

Sőt, talán éppen azért maradtak fenn, mert a szerzőjük nem engedte, hogy személye teljesen elfoglalja a helyet a művek előtt.

B. Traven végig azt állította, hogy az író nem fontos.

Ebben részben igaza volt.

A művek valóban önálló életet élnek. Egy regény értékét nem kizárólag az alkotó életrajza határozza meg. Egy történet akkor marad fenn, ha képes megszólítani más korszakok embereit is.

De közben az is igaz, hogy néha éppen az alkotó története segít új fényt vetni a művekre.

Traven esetében a kettő különösen szorosan kapcsolódik össze.

Amikor ma olvassuk A halálhajót, már tudjuk, hogy az identitás elvesztésének kérdése nem pusztán irodalmi ötlet volt számára.

Amikor A Sierra Madre kincsét olvassuk, tudjuk, hogy az arany és a hatalom kérdése mögött egy olyan ember gondolkodása áll, aki egész életében távol akart maradni a társadalmi rang és az elismerés világától.

Amikor mexikói regényeit olvassuk, tudjuk, hogy egy olyan szerző beszél, aki új hazát választott magának, miközben egész életében hordozta korábbi világának tapasztalatait.

B. Traven tehát végül nem pusztán azért vált különlegessé, mert eltűnt a nyilvánosság elől.

Hanem azért, mert az eltűnés mögött is felismerhető maradt.

Egy évszázad után már nem az a legérdekesebb kérdés, hogy sikerült-e teljesen megfejtetni őt. Valószínűleg soha nem fogunk minden részletet pontosan ismerni. Egyes életrajzi kérdések nyitva maradnak, és talán éppen ez illik legjobban ahhoz az emberhez, aki egész életében óvakodott a végleges meghatározásoktól.

A fontosabb kérdés inkább az, hogy mit hagyott ránk.

Egy különleges életművet.

Egy sajátos írói magatartást.

És egy emlékeztetőt arra, hogy néha azoknak a történetei a legérdekesebbek, akiknek a nevét a történelem nem őrizte volna meg.

B. Traven egész életében a láthatatlan emberekről írt.

Végül ő maga is közéjük tartozott.

Csak hogy az ő története mégis fennmaradt.

Nem azért, mert megmutatta az arcát.

Hanem azért, mert olyan történeteket hagyott maga után, amelyekben az olvasók újra és újra felismerhetik saját kérdéseiket.

Kronológia

B. Traven életének és legendájának fontosabb állomásai

1882 körül - Otto Feige születése

A későbbi kutatások szerint B. Traven nagy valószínűséggel Otto Feige néven született Németországban. A pontos születési adatokkal kapcsolatban hosszú ideig bizonytalanság volt, ami részben abból fakadt, hogy Traven egész életében tudatosan távol tartotta magát eredeti személyazonosságától.

A kutatás egyik legfontosabb eredménye éppen annak felismerése volt, hogy a világhírű író mögött nem egy titokzatos, ismeretlen múlt nélküli ember állt, hanem egy dokumentálható gyermekkorral és családi háttérrel rendelkező férfi.

1900-as évek eleje - Színészi és színházi évek

A későbbi Ret Marut a német színházi világban kezdett dolgozni. Színészként és rendezőként próbált érvényesülni, miközben fokozatosan kialakult politikai és társadalmi érdeklődése.

Ezek az évek fontosak voltak abból a szempontból, hogy kialakult benne az a kritikus szemlélet, amely később B.

Traven műveinek egyik alapja lett.

1917 - A Der Ziegelbrenner megjelenése

Ret Marut kiadta a Der Ziegelbrenner című folyóiratot, amely az első világháború idején és után radikális, tekintélyellenes gondolatokat képviselt.

A lapban már felismerhetők azok a témák, amelyek később Traven regényeiben is visszatérnek:

az állami hatalommal szembeni bizalmatlanság;

az egyén szabadságának kérdése;

a társadalom peremére szorult emberek iránti érdeklődés;

a háború és a nacionalizmus kritikája.

1918-1919 - A bajor forradalom

A Német Birodalom összeomlása után Bajorországban forradalmi események kezdődtek. Ret Marut kapcsolatba került a Bajor Tanácsköztársasággal, és a forradalmi sajtóban is szerepet vállalt.

A tanácsköztársaság leverése után életveszélyes helyzetbe került. A hatóságok üldözték a mozgalom résztvevőit, ezért Marutnak el kellett tűnnie.

Ez a korszak alapvető jelentőségű a későbbi B. Traven megértésében, mert ekkor vált a névváltoztatás és az identitás elrejtése túlélési eszközzé.

1920-as évek eleje - Eltűnés Európából

Ret Marut több országon keresztül próbált új életet kezdeni. Erről az időszakról kevés biztos adat maradt fenn, és sokáig a Traven-kutatás egyik legnehezebb kérdése volt.

Ezekben az években alakult át a politikai aktivista és publicista alakja fokozatosan íróvá.

1926 - Megjelennek az első nagy Traven-regények

A B. Traven név ekkor válik ismertté.

Megjelenik többek között:

A halálhajó;

A gyapotszedők.

A művek gyorsan sikert aratnak, különösen Németországban és Európában.

Az olvasók egy különleges hangú szerzővel találkoznak, miközben a szerző személyéről szinte semmit sem tudnak.

1926-1928 - Mexikói korszak kezdete

Traven Mexikóban telepszik le, amely későbbi életművének meghatározó helyszínévé válik.

Mexikó nem pusztán háttér lesz számára, hanem az a társadalmi és történelmi közeg, amelyben legfontosabb témáit kibontja.

1929 - A Sierra Madre kincse

Megjelenik A Sierra Madre kincse, amely később Traven legismertebb művévé válik.

A regényben az aranykeresés története mögött az emberi természet, a bizalom és a kapzsiság kérdése áll.

1930-as évek - Magyarországi recepció

Traven művei Magyarországon is megjelennek. A korabeli irodalmi sajtó foglalkozik vele, kritikák születnek könyveiről.

A magyar olvasók elsősorban társadalmi érzékenységű, különleges életű szerzőként ismerik meg.

1948 - John Huston filmje

Elkészül A Sierra Madre kincse című film Humphrey Bogart főszereplésével.

A film világsikere új korszakot nyit Traven ismertségében, ugyanakkor tovább erősíti a szerző személye körüli érdeklődést.

A forgatás idején megjelenik Hal Croves, aki Traven képviselőjeként vesz részt a munkában.

1950-es-1960-as évek - A Traven-kutatás kezdete

Újságírók és kutatók egyre intenzívebben próbálják feltárni az író személyazonosságát.

Megjelennek az első komolyabb életrajzi kutatások.

1969 - B. Traven halála

B. Traven Mexikóban meghal.

Halálával a közvetlen kérdés lehetőségé megszűnik, de a kutatás tovább folytatódik.

1970-es-2000-es évek - Az identitás rekonstrukciója

Új dokumentumok kerülnek elő, amelyek egyre erősebben kapcsolják össze:

Otto Feigét;

Ret Marutot;

B. Travent.

A kutatás egyre inkább elfogadja, hogy ugyanazon életút különböző szakaszairól van szó.

21. század - Újraértékelés

B. Traven ma már nem csupán „a titokzatos író”, hanem a huszadik századi világirodalom egyik sajátos alakja.

Életműve újra érdeklődést vált ki, mert kérdései – szabadság, kiszolgáltatottság, társadalmi igazságtalanság – továbbra is aktuálisak.

HÁTTÉRGYÁR

Fontos szereplők rövid portréi

B. Traven / Otto Feige / Ret Marut

A könyv központi alakja, akinek életét több név és több identitás határozta meg. Fiatalon Otto Feige néven élt Németországban, majd Ret Marutként anarchista publicistává vált. A forradalmi időszak után új életet kezdett, és B. Traven néven a huszadik század egyik legismertebb rejtőzködő írója lett.

Életének legnagyobb kérdése nem pusztán az volt, hogy ki ő, hanem az, hogy miért tartotta fontosnak, hogy ne lehessen egyszerűen meghatározni.

Hal Croves

A Traven-rejtély egyik legfontosabb alakja. A Sierra Madre kincse filmváltozatának készítésekor jelent meg, és a szerző képviselőjeként vett részt a munkában.

Személye azért vált fontossá, mert sokan úgy vélték: nem egyszerű közvetítő, hanem maga B. Traven.

John Huston

Amerikai filmrendező, aki 1948-ban elkészítette A Sierra Madre kincse filmváltozatát.

Munkája döntő szerepet játszott abban, hogy Traven neve világszerte ismertté vált.

Humphrey Bogart

A film főszereplője, aki Fred C. Dobbs szerepében alakította a történet egyik központi figuráját.

Alakítása nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a történet bekerüljön a filmtörténet klasszikusai közé.

Judy Stone

Amerikai újságíró, aki személyesen is kutatta Travent, és találkozott a hozzá köthető emberekkel.

Munkája azért fontos, mert nemcsak dokumentumokat vizsgált, hanem megpróbálta megérteni a rejtőzködő ember gondolkodását is.

Jonah Raskin

Amerikai író és kutató, aki Traven életének és mexikói kapcsolatainak feltárásával foglalkozott.

Munkái hozzájárultak ahhoz, hogy Traven alakját ne pusztán életrajzi rejtélyként, hanem kulturális jelenségként értelmezzék.

Jan-Christoph Hauschild

Német irodalomtörténész, aki jelentős szerepet játszott az Otto Feige-szál kutatásában.

Munkája a dokumentumokra épülő Traven-életrajzi rekonstrukció egyik fontos állomása.

HÁTTÉRGYÁR

Felhasznált irodalom és források

Elsődleges források

B. Traven művei

A halálhajó

A gyapotszedők

A Sierra Madre kincse

A dzsungel könyve / mexikói regényciklus művei

Land des Frühlings

Ret Marut írásai

Der Ziegelbrenner (1917–1921)

Magyar nyelvű recepció

Szacsvay Gusztáv: B. Travenről szóló korabeli ismertetés (1930)

Nagy Lajos: Traven-kritika a Nyugatban (1934)

A harmincas évek magyar irodalmi folyóiratainak Traven-írásai

Életrajzi és kutatói munkák

Karl S. Guthke: B. Traven: Biographie eines Rätsels

Jan-Christoph Hauschild: Traven-kutatások és Otto Feige életrajzi rekonstrukciói

Rolf Recknagel: B. Traven und das Rätsel seines Lebens

Judy Stone: Travenről szóló újságírói kutatások

Jonah Raskin: Traven mexikói korszakát vizsgáló munkák

Filmtörténeti források

John Huston: The Treasure of the Sierra Madre (1948)

A film keletkezésével és forgatásával kapcsolatos visszaemlékezések

Záró megjegyzés

B. Traven történetének kutatása ma sem tekinthető minden részletében lezártnak. A fő kérdésre – hogy Otto Feige, Ret Marut és B. Traven ugyanaz a személy volt-e – a kutatók többsége igenlő választ ad, de az életút minden részlete továbbra sem teljesen tisztázott.

Talán éppen ez illik legjobban ahhoz az íróhoz, aki egész életében azt vallotta: az ember értékét nem a neve, hanem a tettei és a művei határozzák meg.

Ki volt valójában B. Traven,
A Sierra Madre kincse és *A halálhajó*
világhírű szerzője?
Egy rejtőzködő mexikói író,
egy német forradalmár,
vagy egy tudatosan felépített legenda?

Ez a könyv nyomról nyomra követi
az Otto Feige, Ret Marut, Traven Torsvan
és Hal Croves nevek mögött kirajzolódó életutat.
Nem csupán a személyazonosság rejtélyét vizsgálja,
hanem azt is, miként lett a huszadik század
egyik legkülönösebb írói pályája
a szabadság, az emigráció
és a láthatatlanság története.

El Universal

México, D.F. Martes 13 de Mayo de 1926

Un misterioso escritor en San Ángel

El misterioso escritor B. Traven, que desde su llegada a México ha estado escribiendo una gran cantidad de libros, ha sido visto en San Ángel, un lugar muy tranquilo y hermoso, donde se encuentra una gran cantidad de edificios antiguos y hermosos. Se dice que B. Traven es un escritor muy talentoso y que ha escrito algunos de los mejores libros de la literatura mexicana. Se espera que pronto se publique uno de sus nuevos libros.

Ich kam aus dem Nichts
und gehe ins Nichts,
ohne Spuren zu hinterlassen.
So wollte ich es.
So war es recht.

B. Traven

Háttérgyár

AI-val készült borító

ISBN 978-615-01-2345-6

9 786150 123456

